

ASKELEET KOHTI AIKUISTUMISTA

Nuorten kokemuksia sijoitusajasta Nuorten Koti Poukamassa

Saara Salkosalo & Sini Soininen
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Itä, Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Salkosalo, Saara & Soininen, Sini. Askeleet kohti aikuistumista – Nuorten kokemuksia sijoitusajasta Nuorten Koti Poukamassa. Syksy 2013. 65s., 3 liitettä. Diakoniammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK).

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Nuorten Koti Poukama Oy:n kanssa, joka sijaitsee Pieksämäen kunnassa, Tihusniemellä. Nuorten Koti Poukama on 7 -paikkainen yksikkö, joka tarjoaa sijaishuoltoa erityisesti päihdeongelmallisille 13-18-vuotiaille nuorille. Opinnäytetyön pääaiheina ovat elämänhallinta, nuoruus elämänvaiheena, suhtautuminen päihteisiin ja sijoitusaika Nuorten Koti Poukamaan. Tavoitteena tässä työssä on selvittää kokonaisvaltaisesti miten sijoitusaika Nuorten Koti Poukamassa on vaikuttanut sieltä jo pois muuttaneisiin nuoriin.

Opinnäytetyössä haluamme selvittää millaista muutosta nuorten päihteidenkäytössä ja suhtautumisessa päihteisiin tapahtui, koettiin mahdollinen muutos merkityksellisenä sekä minkälainen on nuorten suhtautuminen päihteisiin tällä hetkellä. Opinnäytetyössä selvitetään myös miten nuoret ovat kokeneet sijoitusajan osana heidän nuoruuttaan sekä millaista vaikutusta sijoitusajalla on ollut nuorten elämänhallintaan. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös tuottaa tietoa Poukaman työyhteisölle siitä, kuinka nuoret ovat kokeneet heidän toimintansa ja millaisia kehittämisen paikkoja Poukamalla nuorten mielestä on.

Tutkimus suoritettiin laadullisena tutkimuksena, jossa haastattelut toteutettiin puoli-strukturoituina teemahaastatteluina kesän ja syksyn 2013 aikana. Haastatteluja nuorilta saatiin yhteensä neljä. Kohderyhmänä olivat nuoret, jotka olivat vähintään vuosi sitten muuttaneet pois Nuorten Koti Poukamasta.

Tutkimustulokset kuvaavat haastateltavien nuorten suhtautumista päihteisiin ja omaan päihteidenkäyttöön, heidän kokemuksiaan elämänhallinnasta, sijoitusajasta ja nuoruudesta elämänvaiheena. Tutkimustuloksissa ilmenee, että nuoret kokivat sijoituksen isoksi osaksi heidän nuoruuttaan. Suurin osa nuorista koki sijoituksen olleen heille tarpeellinen, vaikka eivät olleetkaan sitä mieltä, että heillä olisi päihdeongelma. Sijoituksen myötä he kokivat elämänhallintansa parantuneen. Lähes kaikki haastateltavat kokevat tämän hetkisen suotuisan elämäntilanteen olevan sijoitusajan ansiota. Haastattelun antaneet nuoret ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä Nuorten Koti Poukaman toimintaan.

Asiasanat: Nuoruus elämänvaiheena, elämänhallinta, päihteet, sijaishuolto, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Salkosalo, Saara & Soininen, Sini. Steps towards adulthood – Young people's experiences on their placement in Nuorten Koti Poukama. Fall 2013. 65p., 3 attachments. Diaconia University of Applied Sciences, Degree Programme in Social Services. Bachelor of Social Services.

The thesis is accomplished in co-operation with Nuorten Koti Poukama Ltd., which is located in Tihusniemi in the municipality of Pieksämäki. Nuorten Koti Poukama is a unit which offers foster care for 7 young people aged 13-18 with drug problems. The main topics of the thesis are life-control, youth as a stage of life, attitude towards drugs and the placement time in Nuorten Koti Poukama. The aim in this project is to study how the placement in Nuorten Koti Poukama has affected to the young people who have already moved out from there.

The objective was to find out whether the young people's drug behaviour and attitude towards drugs had changed and do they consider the possible change meaningful. In addition, the young were asked to describe their experience on the placement as a part of their youth and how they relate to drugs nowadays. The purpose of the thesis is also to provide information to Poukama's work community about how the young people have experienced their activities and what should be developed.

This is a qualitative research. The interviews were carried out using half-structured methods during summer and fall 2013. A total of four interviews were carried out with the young. The target group is the youngsters who had moved from Nuorten Koti Poukama at least a year ago.

The research results represent the interviewed youngsters' experiences on their relations to drugs, life-control, their placement time and youth as a stage of life. The research results show that the young people experienced that the placement was a big part of their youth. A majority of the interviewed young people consider that they have not had problems with drugs, but they still consider that the placement was very important at that stage of life. Almost all the interviewees described their life situation at the moment more favourable due to the placement. The interviewees were mainly satisfied with Nuorten Koti Poukama's activity and care in its entirety.

Keywords: Youth as a stage of life, life control, drugs, foster care, qualitative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA.....	7
2.1 Nuoruudessa tapahtuva kehitys	7
2.2 Nuoruuden vaiheet.....	8
2.3 Nuoruuden kehitystehtävät	10
2.4 Identiteetti ja sen rakentuminen.....	12
2.5 Itsenäistyminen	14
2.6 Itsenäistyvän nuoren roolikartta	15
2.7 Nuoruus on ”toinen mahdollisuus”	17
3 ELÄMÄNHALLINTA	18
3.1 Mitä elämänhallinta on?	18
3.2 Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta	19
3.3 Sosiaalinen toimintakyky osana elämänhallintaa	21
3.4 Kohti parempaa elämänhallintaa	22
4 NUORUUS JA PÄIHTEET	23
4.1 Alkoholit ja huumeet	23
4.2 Nuorten päihteiden käytön aloittaminen.....	24
4.3 Nuorten päihteiden käytön aloittamiseen vaikuttavia tekijöitä	25
4.4 Varhaisen päihteiden käytön aloittamisen haittavaikutukset nuorelle	27
4.5 Nuorten päihteiden käyttö tutkimustilastoissa.....	28
4.6 Päihdehäiriöisen nuoren hoito	29
5 LASTENSUOJELUN TUKITOIMET	30
5.1 Avohuollon tukitoimet.....	30
5.2 Huostaanotto	31
5.3 Yhteydenpidonrajoittaminen huostaanotossa	32
5.4 Sijaishuolto	32
5.5 Kiireellinen sijoitus.....	33
6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	34
7 NUORTEN KOTI POUKAMA OY	35
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	37
8.1 Tutkimuksen tavoitteet	37

8.2 Tutkimuksen kohderyhmä	38
8.3 Tutkimusmenetelmä	38
8.4 Aineiston keruu ja analysointi	39
8.5 Tutkimuksen luotettavuus.....	40
8.6 Tutkimuksen eettisyys	41
9 TUTKIMUSTULOKSET	42
9.1 Nuorten kokemuksia nuoruudesta elämänvaiheena.....	43
9.2 Nuorten suhtautuminen päihteisiin.....	44
9.3 Nuorten kokemuksia omasta elämänhallinnasta.....	45
9.4 Nuorten kokemuksia sijoitusajasta	46
10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	47
10.1 Päihteiden käyttö osana nuoruutta	47
10.2 Sijoitusajan vaikutukset nuoriin	48
10.3 Poukaman toiminnan vaikutukset elämänhallintaan	50
10.4 Nuorten esittämien kehitysideat Poukamalle.....	50
11 POHDINTA	52
LÄHTEET.....	56
LIITE 1. Teemahaastattelun runko	62
LIITE 2. Sisällönanalyysin runko	63
LIITE 3. Suostumuskaavake	65

1 JOHDANTO

Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret kohtaavat erityisiä haasteita siirtyessään kohti aikuisuutta. Heillä on taakkanaan sosiaalisen eriarvoisuuden riski eri vaikutuksiin. He joutuvat usein riskikäyttäytymisen piiriin ja saattavat pärjätä heikommin myöhemmin elämässään muihin vastaavan ikäisiin verrattuna. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten yhteiskunnalta saama tuki ei ole riittävää itsenäiseen elämään siirtymisen vaiheessa. Heidän elämäänsä on voinut liittyä monia lapsuuden ja nuoruuden elinoloihin sekä vanhempiin ja heidän huolenpitoonsa liittyviä haavoittavia tekijöitä. Lisäksi on mahdollista, että lapset tulevat lastensuojelun piiriin liian myöhään tai liian monien ja vakavien ongelmien kanssa. Monet heitä uhanneet riskit tulevat todelliseksi heidän siirtyessään itsenäiseen elämään ja varhaiseen aikuisuuteen. (Kestilä, Väisänen, Paananen, Heino & Gissler 2012, 1–2.)

Olemme molemmat kiinnostuneita tutkimaan sijoitettujen nuorten päihteiden käyttöä ja matkaa kohti aikuistumista, joten opinnäytetyön aihevalinta on meille luonnollinen. Toteutamme opinnäytetyömme yhdessä Etelä-Savossa sijaitsevaan Nuorten Koti Poukama Oy:n kanssa. Toisen meistä työskennellessä Poukamassa, on Poukama luonteva valinta yhteistyökumppaniksi. Poukaman johtaja antaa meille vapaat kädet opinnäytetyön ideointiin ja toteuttamiseen, mutta teemme opinnäytetyön tiiviissä yhteistyössä heidän kanssaan.

Opinnäytetyössämme päätavoitteena on tutkia, kuinka Nuorten Koti Poukamassa olo aika on vaikuttanut nuorten päihteiden käytön hallintaan. Tutkimme myös millaista muutosta päihteidenkäytössä on tapahtunut sijoituksen aikana, tai sen päätyttyä verraten ennen sijoitusta olleeseen aikaan. Tarkoituksenamme on tuottaa Poukaman työyhteisölle kattavasti tietoa nuorten kokemuksista sijoitusajastaan. Käsittelemme opinnäytetyössämme myös nuorten itsenäistymiskokemuksia sekä elämänhallintaa. Tutkimuspainotteen laadullisen opinnäytetyön tutkimustulokset keräämme teemahaastatteluiden avulla. Opinnäytetyötämme varten haastattelemme neljää Nuorten Koti Poukamassa sijoituksessa ollutta nuorta, joilla jokaisella on ollut jonkin asteinen päihdeongelma Poukamaan saapuessaan. Kriteerinä haastateltavien valitsemiseen toimii se, että haastateltavat nuoret ovat muuttaneet Poukamasta pois vähintään vuosi sitten.

2 NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA

Keskitymme tässä luvussa nuoruuteen elämänvaiheena tuoden esille, mitä kaikkea se pitää sisällään. Nuoruus on tärkeä elämänvaihe, joka on täynnä valintoja, ratkaisuja ja eri mahdollisuuksia. Esittelemme tässä luvussa muun muassa kolme nuoruuden vaihetta sisältöineen sekä nuoruuteen kuuluvat kehitystehtävät psykologi Robert J. Havighurstin mukaan. Aukaisemme identiteettiä käsitteenä sekä kerromme sen rakentumisesta, unohtamatta identiteetin muotoutumisen tärkeää merkitystä kasvaessa nuoresta aikuiseksi.

2.1 Nuoruudessa tapahtuva kehitys

Nuoruus voidaan nähdä siltana lapsuudesta aikuisuuteen, eräänlaisena välivaiheena, jolloin ei enää olla lapsia, muttei vielä aikuisiakaan (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 108). Nuoruus elämänvaiheena on jokaiselle nuorelle yksilöllinen matka lapsuudesta kohti aikuisuutta. Nuoruus elämänvaiheena ei ole ainoastaan kasvamista nuoruuteen ja aikuisuuteen, vaan itsessään arvokas elämänvaihe. Kun yhteiskuntamme on muuttunut ja kehittynyt, myös nuoruuden käsite on muutosten mukana laajentunut. Nuoruus ei rajoitu ainoastaan murrosikään, vaan se ulottuu lapsuudesta aikuisuuteen. (Opetusministeriö 2004, 3.) Nuoruuden kuluessa ihminen kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii yhteisössä elämiseen tarvittavat taidot ja valmiudet, itsenäistyy lapsuuden perheestään, etsii ja valitsee aikuisuuden roolit ja muodostaa näiden tapahtumien perusteella käsityksen itsestään. Nuoruusiän kehitys on hyvin monitasoista, ja sitä ohjaavat vuorovaikutuksessa monet psykologiset, biologiset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Nuoruusiän katsotaan päättyvän, kun nuori on saavuttanut fyysisen ja fysiologisen kypsyyden, lainsäädännön ikäraajat ja kun nuoresta on tullut taloudellisesti riippumaton. Kaikki nuoret eivät kehity samalla nopeudella ja yksilölliset erot voivat olla useiden vuosien mittaisia. Nuorilla eri osa-alueet eivät myöskään kehity samaan tahtiin, esimerkiksi fyysisesti kypsä nuori voi olla tunne-elämältään tai sosiaalisesti hyvinkin lapsenomainen. (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 2008, 163, 256; Vilkko-Riihelä & Laine 2013, 108.)

2.2 Nuoruuden vaiheet

Nyky-yhteiskunnassa nuoruus nähdään pitkänä ajanjaksona, joka useasti jaetaan kolmeen eri vaiheeseen. Vaiheet ovat varhaisnuoruus (n. 11–14 v.), keskinuoruus (n. 15–18v.) ja myöhäisnuoruus (n. 19–25 v.) (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 166; Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilen 2003, 18). Siirtymät nuoruuden eri vaiheista seuraavaan aina aikuisuuteen saakka voivat sujua lähes huomaamatta. Nuoruuden ajasta irrottautuminen voi olla haikeaa sekä aiheuttaa kaihon ja surun tunteita. Siirtymät vaiheesta toiseen vaativat sopeutumista ja uusien taitojen opettelua. (Nyyti ry 2012a.) Tutkimuksesamme haastateltavat nuoret sijoittuvat haastatteluhetkellä myöhäisnuoruuden vaiheeseen. Koemme tarpeelliseksi esitellä pienen katsauksen kaikista nuoruuden vaiheista, sillä haastatteluun osallistuneet nuoret ovat eläneet varhaisnuoruutensa ja keskinuoruutensa vaiheissa nuortenkodissa.

Varhaisnuoruus katsotaan alkavan puberteetin myötä, jolloin biologisten muutosten käynnistäminen aiheuttaa hormonitoiminnan muutokset. Missään muussa ihmisen elämänvaiheessa ei tapahdu yhtä nopeasti tapahtuvaa sekä laaja-alaista kehitystä ja muutosta kuin nuoruudessa. Vartalo muuttuu lapsen kehosta aikuisen mittoihin, tunne-elämässä kuohuu sekä seksuaalisuus voimistuu. (Aaltonen ym. 2003, 18; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007-2009a, 4.) Ulkonäöstä huolehtiminen alkaa kiinnostaa ja nuori vertaa itseään ikätoverihinsa. Seksuaaliasiat alkavat myös mietityttää ja nuori tulee tietoisemmaksi omasta seksuaalisuudestaan. Ajattelutaitojen kehityttyä nuorelle aukeaa aivan uusi maailma ja suhde muihin ihmisiin, erityisesti omiin vanhempiin, muuttuu merkittävästi. Nuori elää ristiriidassa, sillä toisaalta itsenäistymistarpeet voimistuvat ja nuori haluaa irtaantua vanhemmistaan, mutta toisaalta eriytyminen lisää halua olla taas riippuvainen huolehtijoistaan. Irtautuminen vanhemmista aiheuttaa monenlaisia tunteita. Vanhempien luomia rajoja ja pelisääntöjä vastaan aletaan kapinoita ja omia mielipiteitä ja näkemyksiä puolustetaan. Itsenäistyäkseen nuori vain yksinkertaisesti tarvitsee kiistoja vanhempiensa kanssa. Kavereista ja ystävistä tulee entistä tärkeämpiä ja suurempiin kaveriporukoihin liittyminen on hyvinkin luonnollista. Kavereiden hyväksyntä on tärkeä asia nuorelle, ja tällöin vanhempien näkökannat alkavat väistyä kaveriporukan hyväksynnän ja arvojen tieltä. Nuori haluaa saada osakseen hyväksyntää ja positiivista palautetta. Nämä asiat lisäävät ja kehittävät nuoren itsetuntoa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007-2009a, 4–16, 24; Aalberg & Siimes 2007, 69.)

Keskinuoruudessa pahimmat murrosikään olennaisesti kuuluvat myrskyt ovat yleensä jo rauhoittuneet. Nuori on osin jo tottunut muuttuneeseen ruumiinkuvaansa ja olemukseensa ja etsii omaa identiteettiään. Nuori rupeaa etsimään uudenlaista suhdetta isäänsä ja äitiinsä, sillä lapsuuden aikainen haave siitä, että olen joskus vielä kuten isäni tai äitini alkaa näyttää mahdolliselta. Keskinuoruuteen kuuluu itsenäistyminen ja erityisesti sukupuoliroolien korostuminen. Nuoret kehittyvät fyysisesti naisiksi ja miehiksi ja joutuvat pohtimaan, mitä muutos tarkoittaa heidän identiteetilleen ja minuudelleen. Kulttuuriset käsitykset sukupuolista ja sukupuolirooleista ohjaavat poikien ja tyttöjen persoonallisuuden kehitystä. Seurustelusuhteilla vahvistetaan omaa minuutta, mistä johtuukin, että aluksi seurustelusuhteet ovat itsekeskeisiä. Seurustelutaitoihin opettelemiseen kuuluvat vastoinkäymisten ja pettymysten sietäminen, omien tunteiden näyttäminen, toisten tunteiden ymmärtäminen ja toisen kunnioittaminen. Nuori testaa omaa seksuaalisuuttaan, onko hän tarpeeksi kelpaava kehittyvänä naisena tai miehenä. Nuoren täytyy hyväksyä ensin oma kehonsa ja seksuaalisuutensa, ennen kuin jakaa ne toisen kanssa. Keskinuoruudessa kaverisuhteet kehittyvät varhaisnuoruutta intiimeimmiksi, eikä nuori välttämättä liiku samanlaisissa isoissa joukoissa kuin aiemmin. Nuori viihtyy pienemmissä porukoissa, joilla on yhteiset kiinnostuksen kohteet, muun muassa asenteet, arvot ja ajattelutavat yhdistävät nuoria joukoksi. (Aalberg & Siimes 2007, 69–70; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007-2009b, 4–8, 12, 17.)

Vaikka nuoruus alkaa myrskyisästi, se päättyy kuitenkin usein seesteisyyteen. **Myöhäisnuoruus** on kokonaisuudessaan jäsentymisvaihe, jossa aiemmat kokemukset hahmottuvat yhdeksi kokonaisuudeksi. Itsenäistyminen on myös olennainen osa myöhäisnuoruutta. Omista vanhemmista ja lapsuudenkodista irrottautuminen on jo edennyt niin, että nuori pitää vanhempiaan tasavertaisina sekä tarkastelee heitä neutraalisti pyrkien ymmärtämään heidän omia elämänsäkaariaan ja reaktioitaan. Nuoren kyky empatiaan lisääntyy ja aiemmat itsekeskeiset valinnat ja ratkaisut korvautuvat myötäelämiseen perustuvilla kaveri- ja seurustelusuhteilla. Nuori osaa ottaa muita huomioon, antaa periksi, osaa olla joustava ja kykenee tekemään kompromisseja ja siirtämään omia halujaan. Lisäksi nuori kykenee emotionaaliseen läheisyyteen ja osaa arvostaa sekä omaa että toisten yksityisyyttä. Nuori tekee tärkeintä valintoja ihmissuhteiden, opiskelun ja ammatin saralla. Nuoresta tulee yhteiskunnan vastuullinen jäsen jonka on tehtävävalintoja, joiden pohjalle tuleva aikuisuus rakentuu. Myöhäisnuoruudessa ammatilliset päämäärät rakentuvat ja ratkaisujen tekeminen liittyen perheen perustamiseen ja vastuun

kantamiseen seuraavasta sukupolvesta alkavat olla oleellisia. (Aalberg & Siimes 2007, 71; Rätty 2010, 4.)

2.3 Nuoruuden kehitystehtävät

Ihmisen elämässä nuoruus on suurten muutosten aikaa, ja kehitys kohti aikuisuutta edellyttää nuoruuden kehitystehtävien ratkaisemista. Elämänkaaripsykologiassa kehitys hedelmöitymisestä kuolemaan on jatkuva kokonaisuus, jonka jokainen vaihe liittyy sekä edelliseen että seuraavaan. Jokaisen ihmisen elämänkaari on ainutlaatuinen ja siirtymät ikäkaudesta toiseen ovat hyvin yksilöllisiä, mutta silti voidaan havaita elämäkulussa kaikille yhteisiä piirteitä. (Havio, Inkinen & Partanen 2009, 166; Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 12.) Kehitystehtävät ovat normaaliin kehitykseen kuuluvia haasteita ja erinäisiä tavoitteita. Kun nuori hyväksyy erilaiset kehityshaasteet, hän rakentaa itselleen asioiden ja ilmiöiden käsittelyjärjestelmää tulevaa aikuisuutta varten. Järjestelmä muodostuu osaksi persoonaa ja auttaa nuorta selviytymään ihmissuhteissa, eri elämäntilanteissa ja elämässä yleensä. Kehitystehtävien onnistunut ratkaiseminen luo pohjaa hyvinvoinnille ja myöhemmälle kehitykselle. (Aaltonen ym. 2003, 23; Kaunisto 2012, 20.)

Amerikkalainen psykologi Robert J. Havighurst määritteli jo vuonna 1948 ihmiselämän kehitystehtäviä. Havighurstin mukaan ikään liittyvät kehitystehtävät koostuvat erilaisista normatiivisista odotuksista, joita yksilöön kohdistetaan tietyssä elämänvaiheessa. Vuonna 1972 Havighurst määritteli kahdeksan nuoruuden keskeistä kehitystehtävää, jotka esittelemme seuraavaksi. Avaamme kehitystehtävistä keskeisimmät lyhyesti hyödyntäen Heikkosen ja Välikankaan pro gradu -tutkielmaa vuodelta 2011, jossa he ovat perehtyneet kovin tarkasti Havighurstin määrittelemiin kehitystehtäviin ja niiden tarkoituksiin (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 14; Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2008, 258-259; Heikkonen & Välikangas 2011.)

Ensimmäisenä nuoruuden kehitystehtävänä Havighurstin mukaan on uusien suhteiden muodostaminen molempien sukupuolien edustajiin ikätovereihin. Kehitystehtävään liittyy sukupuoliroolien eriytyminen ja yhdessä olemisen ja toimimisen opettelu. Nuorten seksuaalinen kypsyminen on käynnistynyt, ja he osoittavat kiinnostuksensa toiseen sukupuoleen. Tämä kehitystehtävä sisältää myös aikuisena olemisen opettelua. Toiseksi

kehitystehtäväksi Havighurst on määritellyt sukupuoliroolien omaksumisen ja näissä rooleissa toimimisen. Havighurst määritellyt tämän tarkoittavan muun muassa tytöillä sen hyväksymistä, että heistä kasvaa naisia ja heiltä odotetaan valmistautumista vaimon ja äidin rooliin. Heikkonen ja Välikangas (2011) ajattelevat sukupuoliroolien nykyään sekoittuneen, sillä myös naiset tekevät pitkiä työuria ollessa samalla vaimo ja äiti ja miehetkään eivät enää toimi niin selkeästi perheen elättäjinä, vaan kasvattavat lapsia ja osallistuvat muihin ennen naisten rooleihin kuuluviin tehtäviin. (Lyytinen ym. 2008, 259; Heikkonen & Välikangas 2011, 67–68.)

Kolmantena kehitystehtävänä nuoruudessa on oman fyysisen olemuksen hyväksyminen. Oman vartalon hyväksyminen ja ajatus, että omasta vartalosta voi olla ylpeä, auttaa hyväksymään muuttuneen vartalon kuvaa. Erityisesti kehon nopeat muutokset voivat saada aikaan hämmennystä. Kehitystehtävän onnistunut läpikäyminen edellyttää pitkälti psyykkisiä voimavaroja ja nuoren hyväksyntää tapahtuneita muutoksia ja muuttunutta vartaloaan kohtaan. Neljäntenä kehitystehtävänä on emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista. Kehitystehtävän tarkoituksena on päästä eroon lapsen riippuvuudesta vanhempiin kohtaan ja luoda riippumaton, mutta kunnioittava suhde aikuisia kohtaan. Nuorten itsenäistyminen voi olla monimutkaista ja nuoret toivovat edelleen vanhemmiltaan turvallisuutta ja suojelua, vanhemmat puolestaan saattavat pelästyä nuorten itsenäistymistä. (Lyytinen ym. 2008, 259; Heikkonen & Välikangas 2011, 68.)

Valmistautuminen avioliittoon ja perhe-elämään on Havighurstin viides kehitystehtävä ja sen päämääränä on positiivisen asenteen luominen lapsien saamista ja perhe-elämää kohtaan. Kuudes kehitystehtävä on työelämään valmistautuminen, johon liittyy tulevaisuuden suunnitelmien tekeminen ja suunnitelmien toteutus, jotka antavat tukea työelämään siirtymiselle. Suunnitelmien tekemisestä esimerkkinä koulutusvalintojen tekeminen, joka oleellisesti tukee tulevaisuuden työelämään siirtymistä. Seitsemäs kehitystehtävä on maailmankuvan ja ideologian kehittäminen. Tässä vaiheessa Havighurst ajattelee nuorten olevan kiinnostuneita filosofisista, poliittisista ja uskonnollisista kysymyksistä ja pohtivan niitä, mutta tämä ei kuitenkaan koske kaikkia nuoria. Tässä vaiheessa nuoret alkavat rakentamaan omaa arvomaailmaansa niin, että arvoista tulee hierarkkinen kokonaisuus. Viimeisenä nuoruuden kehitystehtävänä Havighurstin mukaan on sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen, jolla hän tarkoittaa yhteiskunnan arvo-

maailman huomioimista omassa toiminnassa, sosiaalisen ideologian kehittämistä ja osallistumista kansakunnan toimintaan vastuullisena aikuisena. (Lyytinen ym. 2008, 259; Heikkonen & Välikangas 2011, 68–69.)

Yrityksistä huolimatta ihminen ei aina saavuta kaikkia kehitystehtäviä ”ajallaan”. Silloin hän todennäköisesti joutuu myöhemmässä elämänvaiheessa palaamaan taaksepäin vaiheeseen, johon ratkomatta jääneet ongelmat jäivät. Tutkimuksemme osallistuneilla nuorilla on voinut jäädä nuoruuden kehitystehtäviä ratkomatta päihdeongelmansa vuoksi. Päihdeongelman takia sosiaalisten suhteiden luominen muihin ihmisiin on voinut olla haasteellisempaa, varsinkin, jos nuoret ovat pyörineet vain omassa tutussa porukassa, jossa kaikki käyttävät päihteitä. Tutkimuksemme nuoret eivät myöskään olleet vielä saavuttaneet itsenäisyyttä samaan aikaan verrattuna ikätovereihinsa, joilla ei ollut päihdeongelmaa. Kulttuuri ja ympäristö muovaavat kehitystehtäviä jokaisen ihmisen kohdalla. Vielä muutama vuosikymmen sitten yksilön paikka perheessä ja yhteisössä oli melko vakaa ja varma. Vanhin poika jatkoi maatilaa ja tyttäret menivät tahoilleen naimisiin. Nykyisin tietyn kehitystehtävän ratkaiseminen ei ole välttämättä niin yksinkertaista. Joidenkin nuorten kohdalla oma paikka yhteiskunnassa löytyy vasta aikuisuudessa ja he saavat vanhemmiltaan apua talouden- ja asioiden hoitoon pitkälle aikuisuuteen saakka. (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 15.)

2.4 Identiteetti ja sen rakentuminen

Jo lapsena ihmiset opettelevat tuntemaan itseään ja etsivät omaa minäänsä ja käsityksiään elämästä. Nuoruudessa lapsena löydetty minä joutuu kuitenkin koetukselle, sillä nuori peilaa itseään lähiympäristön lisäksi kulttuuriin ja koko yhteiskuntaan. Nuorena ihminen etsii tarkoitustaan ja paikkaansa maailmassa. Kun puhutaan nuoruuden identiteetistä, tarkoittaa se kirjallisuudessa useimmiten seksuaalisuutta, ammatillisuutta ja maailmankatsomuksellisia kysymyksiä ja niiden ratkomista. Identiteetti voidaan nähdä oman yksilöllisyyden kokemuksen löytämisenä. (Pääskysaari 2002, 28; Aaltonen ym. 2003, 74–75.)

Psykologi Erik H. Eriksonin (1958) mukaan identiteetin kehittymistä voidaan kuvata tapahtumasarjana, jossa yhteiskunnan asettamat haasteet sekä vaatimukset pakottavat

nuoren tekemään tiettyjä valintoja ja päätöksiä, joilla on ratkaiseva merkitys hänen tulevaan elämäänsä. Myöhemmin psykoanalyttikko James Marcia (1980) kehitti Eriksonin teoriaa eteenpäin. Marcian mukaan identiteetin kehittymistä voidaan kuvata kaksivaiheisena tapahtumasarjana, jonka ensimmäisessä vaiheessa nuoret etsivät erilaisia mahdollisuuksia, jotka liittyvät sukupuolirooleihin, ammatinvalintaan ja ideologiseen maailmankuvaan. Tämän jälkeen nuoret tekevät päätöksiä kyseisillä elämänalueilla ja sitoutuvat joihinkin vaihtoehtoihin, josta koostuu Marcian määrittelemä toinen vaihe. (Lyytinen ym. 2008, 262; Kronqvist & Pulkkinen 2007, 173.)

Marcia on myös kuvannut neljä identiteettitilaa, jotka perustuvat nuoruusiänkriisin kokemisen ja sitoutumisen perusteella. Identiteettitilat ovat epäselvä identiteetti, lainattu identiteetti, etsijän identiteetti sekä saavutettu identiteetti. Epäselvän identiteetin omaava nuori ei ole vielä sitoutunut mihinkään ja tavoitteet sekä elämänarvot ovat selkiytymättä. Lainattu identiteetti tarkoittaa sitä, että muun muassa koulutusta ja työtä koskevia arvoja ei ole mietitty, vaan on omaksuttu esimerkiksi vanhempien antamat mallit tai toiveet. Etsijän identiteetillä tarkoitetaan, ettei nuori ole sitoutunut mihinkään vaihtoehtoon, vaan hän etsii ja kokeilee, kunnes löytää oikean. Nuori ei ole myöskään tehnyt ratkaisuja ympäristön tai omien odotustensa perusteella. Saavutettu identiteetti on sellaisella nuorella, joka on miettinyt erilaisia vaihtoehtoja ja valinnut maailmankatsomuksensa. Hän on suunnitellut mahdollista uraansa sekä sitoutunut valintoihinsa, lisäksi hänelle on jäsentynyt kuva itsestään ja omista mahdollisuuksistaan. Identiteettitilat kuvastavat valintojen tutkimista, etsimistä ja niihin sitoutumista sekä identiteetin kehityksen tilaa. (Kronqvist & Pulkkinen 2007, 173; Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 128.)

Marcia on tehnyt identiteettitutkimuksen vuosien 1966–2005 aikana, josta ilmenee, että identiteettitiloista yleensä saavutettu identiteetti säilyy parhaiten, noin puolet yli kolmekymppisistä omaavat saavutetun identiteetin. Identiteettitiloista myös lainattu identiteettitila on säilynyt ihmisillä, mutta epäselvä identiteetti oli muuttunut eniten. Tutkimustulosten perusteella noin joka kolmas oli kehittänyt identiteettiään joko etsijän identiteetistä saavutettuun identiteettiin tai epäselvästä identiteetistä etsijän identiteettiin. (Vilkkö-Riihelä & Laine 2012, 128.)

Nuoruuden tutkijoiden keskuudessa Marcian teoria on ollut suosittu, vaikka se sisältää epäkohtia. Identiteettitiloista seuraavaan tilaan siirtyminen ei suju aina määritetyssä

järjestyksessä, identiteetin kehityksessä sukupuolien väliset erot ovat suuria, eikä teoria tarkastele kovinkaan syvällisesti sosiaalista ympäristöä, jossa nuorten identiteetti kehittyy. Useat tutkijat ovat viime vuosina pyrkineet kehittämään identiteettiteoriaa suuntaan, joka kuvaisi paremmin nuoren elämään liittyviä yksilöllisiä kehityskulkuja ja -ympäristöjä. (Lyytinen ym. 2008, 263.)

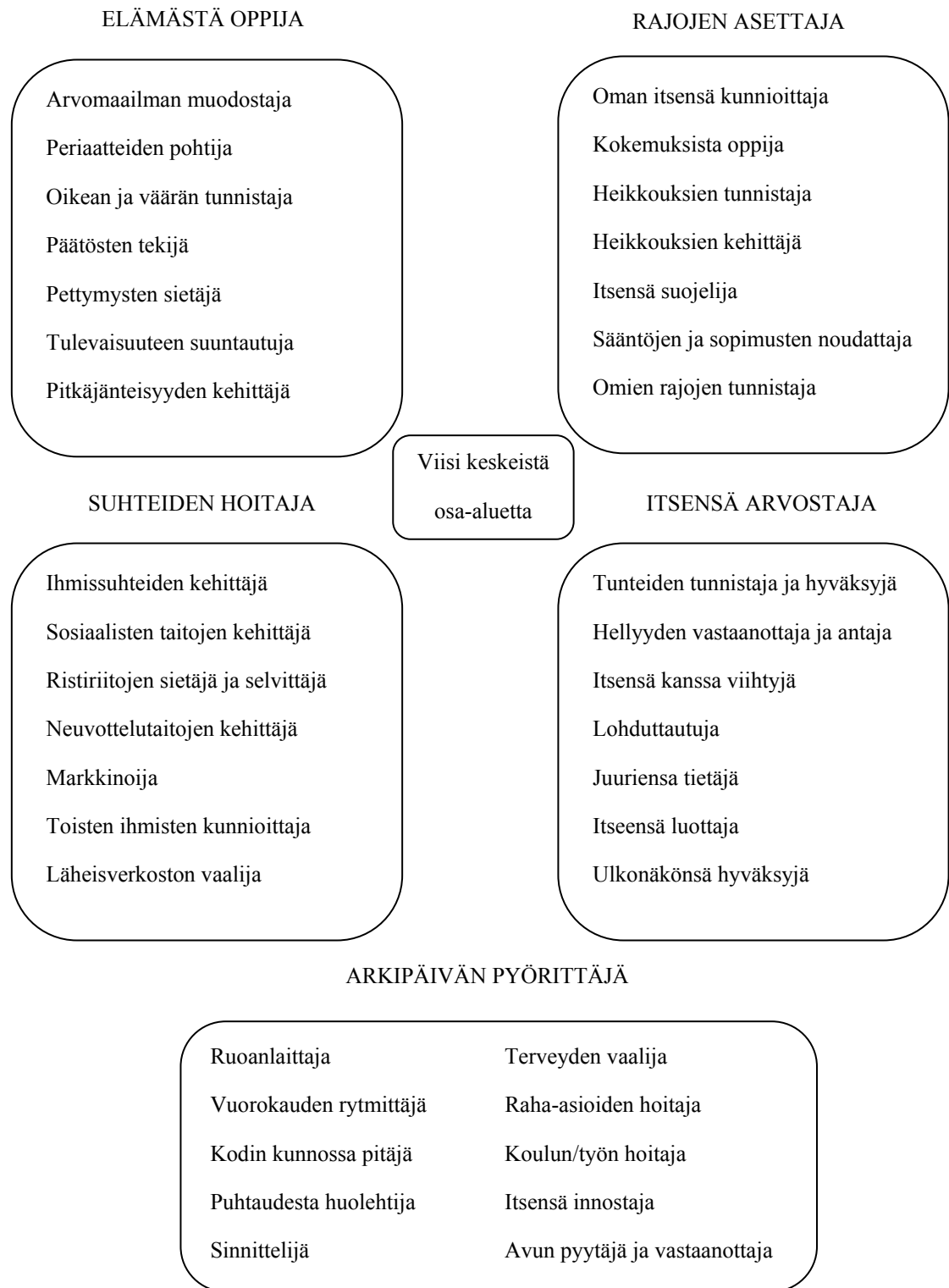
2.5 Itsenäistyminen

Nuoruuden itsenäistymisen voi rinnastaa kolme vuotiaan itsenäistymiseen; samalla lailla kun lapsi löytää oman kehonsa, nuori löytää uuden fyysisen minänsä. Nuori haluaa olla itsenäinen sekä hoitaa omat asiansa ja tuntee ajoittain pystyvänsä mihin vain. Nuoren tulee kuitenkin hyväksyä omat rajansa ja huomata, ettei maailma ole niin mustavalkoinen. Nuorelle tulee antaa tilaa itsenäistyä, mutta silti nuori tarvitsee edelleen vanhempiensa tukea ja aikaa. Nuori tarvitsee tilaa ja tukea, jotta hän voi alkaa päättää omista henkilökohtaisista asioistaan. Omien mielipiteiden esille tuomisella nuori harjoittaa itsenäistymistään. (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 122; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2007-2009b, 5–8.) Irtautuminen vanhemmista kuuluu oleellisesti osaksi nuoren itsenäistymisprosessia. Vaikka suhteet vanhempiin olisivatkin hyvät, tarvitsee nuori silti välimatkaa vanhempiinsa. Irtautuminen omista vanhemmista ei tapahdu hetkessä ja se on jokaiselle nuorelle ja vanhemmalle yksilöllinen prosessi yhteenottoineen ja onnistumisten kokemuksineen. Itsenäistymisen rakentuminen on myös hyvin yksilöllistä. Nuori voi kapinoida äänekkäästi tai rakentaa itsenäistymistään olemalla omissa oloissa tai vertaisryhmän kanssa. Kapinointi on vähäisempää, mikäli nuoren itsenäistymispyrkimykset hyväksytään, asioista neuvotellaan ja tuetaan nuorta vaativissakin elämäntilanteissa. Itsenäistymisprosessin aikana nuori ymmärtää, ettei lapsuuteen ole enää paluuta, vaan hänen on itse löydettävä keinot, joilla selvitä eteenpäin. Niin kauan kuin erilaiset kokeilut eivät haittaa nuoren psyykkistä tai fyysistä terveyttä, on suotavaa, että nuori kokeilee erilaisia asioita ja toimintatapoja. Kokeileminen on ainoa keino, jolla nuori voi löytää itselleen mielekkäimmän tavan olla ja elää. Itselle sopivan elämäntyylin löytäminen ei tapahdu hetkessä, joissakin asioissa siihen voi kulua koko elämä. (Vilkko-Riihelä & Laine 2012, 122–124; Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007–2009b, 5–8.)

2.6 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt itsenäistymiskasvatuksen tueksi itsenäistyvän nuoren roolikartan, jossa selvennetään itsenäistyvän nuoren rooleja. Roolikartan avulla hahmotetaan nuoren valmiuksia itsenäistä elämää varten. Kartassa nuoren elämä jaetaan neljään päärooliin, jotka ovat arvonsa tuntija, onnensa vaalija, itsensä elättäjä sekä arjen sankari. Kartan pääroolien myötä on helpompi eritellä omia vahvuuksia ja niitä puolia, joissa on kehitettävää tai puolia, joissa tarvitsee vielä aikuisen tukea. Omien vahvuuksien huomaaminen sekä positiivisen palautteen saaminen roolikartan myötä vahvistaa nuorta jatkamaan työskentelyä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012a.)

Esittelemme roolikartan itsenäistymiskasvatuksen tukena, koska se soveltuu hyvin käytettäväksi esimerkiksi nuorisokodeissa, jossa meidänkin tutkimukseemme osallistuneet nuoret ovat olleet. Nuorten Koti Poukamassa kognitiivista terapiaa käytetään yhtenä työskentelymuotona. Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa on mahdollista käyttää myös Poukamassa apuna nuoren ja ohjaajan välisissä henkilökohtaisissa keskusteluissa. Nuorisokodeissa ja lastensuojelulaitoksissa roolikartan avulla työntekijä huomaa konkreettisesti, mistä asioista ja miksi on syytä olla huolissaan. Roolikartan avulla voidaan herättää keskustelua nuoren kanssa, joten se käy myös hyvin työvälineenä esimerkiksi koulukuraattorilla tai sosiaalityöntekijällä. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2012a.) Kuvio 1 on mukailtu versio itsenäistyvän nuoren roolikartasta, jonka on kehittänyt ja julkaissut Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013).

KUVIO 1. Mukailtu kuvio itsenäistyvän nuoren roolikartasta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013).

2.7 Nuoruus on ”toinen mahdollisuus”

Lapsuus on aikaa, jolloin emme voi itse vaikuttaa oman elämämme perusvalintoihin. Emme voi päättää millaiseen yhteiskuntaan synnymme, milloin synnymme, mille paikakunnalle synnymme tai kenen lapsiksi synnymme. Vanhemmatkaan eivät toki voi valita lapsiaan, mutta he kuitenkin päättävät asuinpaikasta ja muista elämän perusasioista. Nuoruusiästä sanotaan, että se on ikään kuin toinen mahdollisuus. Nuorena on jo valmis tekemään itse valintoja sekä ymmärtää myös valintojensa seuraukset. Oman elämän suuntaa voi tietoisesti pyrkiä muuttamaan, mikäli kokee siihen olevan tarvetta. Uudet kokemukset saavat nuoret ja heidän vanhempansa kasvamaan ja muuttamaan omia toiminta- ja ajatustapojaan. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 31–32.)

Nuoruus on erilaisten mahdollisuuksien aikaa, koska tällöin kasvu ja kehitys ovat vielä kesken. Vanhempien tulisi antaa nuorelle sopivissa määrin vastuuta päättää omista asioistaan, mutta olla kuitenkin rajojen luojana. Jokainen konflikti, tyyni hetki ja mukava yhteenkuuluvuuden kokemus on askel eteenpäin, kohti kypsyyttä ja aikuistumista. Nuoruuden keskeneräisyys on ainutkertainen ja hieno asia, jota täytyy korostaa myös nuorelle itselleen. (Lehtinen & Lehtinen 2007, 32; Väestöliitto 2007.) Näemme nuoruuden mahdollisuuksien aikana, sillä silloin nuoren identiteetti rakentuu sekä oma minä voimistuu. Nuori ikään kuin kasvaa kukkaan ja alkaa toimia vähitellen itsenäisempänä ja omasta elämästään huolehtivana yksilönä. Nuoruuden kokeminen on jokaisella hyvin yksilöllistä. Jotkut kokevat nuoruuden kovinkin helppona, kun taas toisille se on hankalampaa. Vaikka kaikki ei sujuisi nuoruudessa suunnitelmien mukaan, ei se tarkoita, ettei olisi enää mahdollisuutta korjata tai oppia mahdollisista virheistään. Nuoruus kohti aikuisuutta on pitkä tie täydellisestä riippuvuudesta kohti itsenäisyyttä, jota ei koskaan saavuteta täydellisesti (Aalberg & Siimes 2007, 67).

Nuoruutensa aikana nuori voi tehdä valintoja, joiden seurauksia hän ei itse välttämättä näe tai tiedosta. Nuori ei välttämättä ymmärrä miten hänen valintansa vaikuttavat esimerkiksi tulevaisuuteen. Nuoret, jotka sijoitetaan lastensuojelulaitoksiin oman päihdeidenkäyttönsä takia, saavat mahdollisuuden tutkia tai joutuvat tutkimaan omaa tilannetta uudesta näkökulmasta. Se, että he ovat sijoitettuina esimerkiksi päihdehuoltoon erikoistuneeseen laitokseen, kertoo jo siitä, että omat elämänvalinnat eivät ole olleet nuoren kannalta kovin edullisia. Nuori ei välttämättä itse koe, että omaa elämänsuuntaa

täytyy muuttaa, vaan tarvitsee aikuisen apua nähdäkseen tilanteensa. Nuoren elämään voi jo varhaisessa nuoruuden vaiheessa ruveta kuulumaan päihteet. Nuoret voivat kokea päihteet normaaliksi osaksi nuoruutta, eivätkä välttämättä näe runsastakaan päihteidenkäyttöä ongelmana, toisin kun esimerkiksi nuoren vanhemmat tai koulun henkilökunta. Nuori voi ohjautua lastensuojelun asiakkaaksi oman päihteidenkäytön tai muun ongelmallisen käyttäytymisen seurauksena. Nuoren tilanteen ollessa ongelmallinen, hänet voidaan sijoittaa laitokseen kodinulkopuolelle. Jotkut nuoret tarvitsevat sijoituksen, jotta he ymmärtäisivät omat epäedulliset toiminta- ja käyttäytymismallinsa sekä kuinka niitä tulisi muuttaa pärjätäkseen paremmin yhteiskunnassa.

3 ELÄMÄNHALLINTA

3.1 Mitä elämänhallinta on?

Elämänhallinnalla tarkoitetaan ihmisen kykyä ja taitoa sopeutua elämässä tapahtuviin erilaisiin olosuhteisiin, tilanteisiin ja muutoksiin. Elämänhallinta käsittää keinot, joilla ihminen luo elämäänsä sisältöä ja merkitystä. Hallitsemattomien ja ennakoimattomien vastoinkäymisten pelko on yksi ihmisen suurimmista turvattomuuden lähteistä, minkä vuoksi ihminen tarvitsee tunteen siitä, että voi itse vaikuttaa päätöksillään ja ratkaisuiltaan elämänsä kulkuun. Elämänhallinta on luottamusta siihen, että pystyy itse ohjaamaan elämäänsä ja pitämään sitä koossa. (Pääskysaari 2002, 58; Heikkonen & Välikangas 2011, 1; Nyyti ry 2012b.)

Hyvään elämänhallintaan kuuluu itsensä kunnioittaminen ja arvostaminen sekä realistinen käsitys mahdollisuuksista ja omista voimavaroista. Elämänhallinta on myös henkinen voimavara, jonka avulla ihminen selviytyy paremmin asetetuista paineista, stressitilanteista ja kiireestä. Elämänhallintaan liittyy vahvasti usko omaan itseen ja usko siihen, että on kykenevä tekemään valintoja. Elämänhallinnan ollessa kunnossa ihminen kokee elämänsä mielekkääksi ja merkitykselliseksi, kykenee saavuttamaan asettamansa tavoitteet, ei vaadi itseltään liikoja, voi hyvin ja huolehtii itsestään sekä jaksaa vastoinkäymiset ja vaikeat elämäntilanteet, jotka tulevat eteen. (Nyyti ry 2012b.)

Elämänhallinta on tunne siitä, että pystyy ohjaamaan omaa elämäänsä oikeaan, tavoiteltuun suuntaan. Kun ihmisellä on vahva tunne elämänsä hallinnasta, pystyy hän hallitsemaan elämänsä eri alueita, joihin sisältyvät opiskelu, työ, sosiaaliset suhteet ja muut suoritukset. Tällöin ihminen pystyy suhtautumaan rakentavasti itsestä riippumattomiin tai kielteisiin asioihin. Kun ihminen omaa hallinnantunteen, saa se hänet ajattelemaan, ettei hän ole olosuhteiden uhri vaan vastuussa elämästään ja omista reaktioistaan. Elämänhallintaan kuuluu myös uskollisuus omaa minää kohtaan. Kun elää omantunnon ja omien periaatteiden mukaisesti ja on tyytyväinen omaan toimintaansa ja olotilaansa, on vastoinkäymisten kohtaaminen helpompaa. (Nettinappi 2009–2011; Pääskysaari 2002, 58–59.)

Heikkonen ja Välikangas (2011) ajattelevat elämänhallinnassa olevan pitkällä tähtäimellä ajatellen kyse ihmisen tavoitteellisesta toiminnasta. Ihminen asettaa itselleen tavoitteita, jotka voivat olla esimerkiksi luonnoltaan konkreettisia tavoitteita tai oman ajattelun ja mielen hallintaan liittyviä tavoitteita. Kun ihminen on asettanut itselleen tavoitteen, hän sitoutuu sen tavoitteluun, ja tavoitteen ollessa realistinen, todennäköisesti se savutetaan. Tavoitteen saavuttaminen ja sitä edeltävä prosessi kohti saavuttamista lisää ihmisen uskoa omiin mahdollisuuksiin ja kykyihin hallita omaa elämäänsä. (Heikkonen & Välikangas 2011, 7.)

Monet eri tutkijat ja tieteilijät ovat määritelleet elämänhallintaa omien näkemystensä mukaan, mutta tässä tutkimuksessa pohjana käytämme lähinnä J-P Roosin teoriaa elämänhallinnasta. Valitsimme hänen teoriansa tarkasteltavaksi, sillä Roos on teksteissään hyvin selkokielineen ja helposti ymmärrettävä. Hänen teoriansa elämänhallinnasta ja sen alaluokista tuntuivat luotettaville ja mielestämme ne eivät olleet ristiriidassa keskenään. J-P Roosin ajatuksiin elämänhallinnan suhteen oli helppo yhtyä ja ne tukivat meidän omia käsityksiämme elämänhallinnasta.

3.2 Sisäinen ja ulkoinen elämänhallinta

Suomalainen yhteiskuntatieteilijä J-P Roos (1987) on jakanut elämänhallinnan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. Roosin mukaan ihmisen pystyessä ohjaamaan elämänsä kulku niin, etteivät sen vaiheisiin ole vaikuttaneet monet ihmisestä itsestään riippumat-

tomat tekijät, on kyseessä ulkoinen elämänhallinta. Poikkeuksena tietenkin yleiset luonnolliset ja yhteiskunnalliset tekijät, jotka vaikuttavat väistämättä jokaisen elämään. Roos näkee ulkoisen elämänhallinnan olevan yksinkertaisimmillaan sitä, ettei mitään mullistavaa tai odottamatonta, elämäntapaan suuresti vaikuttavaa, ole tapahtunut ja monimutkaisimmillaan sitä, että ihminen pystynyt toteuttamaan elämälleen asettamansa tavoitteet lähes katkeamattomana tapahtumasarjana. Ulkoiseen elämänhallintaan Roos näkee vaikuttavan sukupuolen, sukupolven, ammatin ja koulutuksen. Ihmisen ollessa henkisesti ja aineellisesti turvatussa asemassa, tarkoittaa se ulkoisen elämänhallinnan olemassa oloa ja sen tavoittelu nähdään olevan yksi elämän päätavoitteista. (Roos 1987, 65.) Ymmärrämme ulkoisen elämänhallinnan jokseenkin tarkoittavan sitä, että vastakkain ovat omat elämälle asetetut tavoitteet ja elämä, jota yllättävät ja odottamattomat tekijät muovaavat.

Roos määrittelee sisäisen elämänhallinnan merkitsevän sitä, että ihminen kykenee sopeutumaan ja sisällyttämään elämäänsä dramaattisia tapahtumia, riippumatta siitä mitä hänelle eri elämänvaiheissa tapahtuu. Hän ajattelee sisäisen elämänhallinnan olevan jotain, joka on opittava jo lapsuudessa ja sen on säilyttävä aikuisuuteen saakka. Sisäiseen elämänhallintaan kuuluu se, että tehdään oikeaksi katsomalla tavalla, vastoinkäymisistä välittämättä. (Roos 1987, 66.) Vartiainen (2008) kiteyttää gradussaan sisäisen elämänhallinnan käsittävän mielen sisäistä prosessia ja omia tunteita, kykyjä, taitoja, itsetuntoa, sopeutumis- ja mukautumiskykyä sekä joustavuutta. Sisäiseen elämänhallintaan Vartiainen mukaan liittyy omien valmiuksien avuin vaikeuksien ja paineiden ratkomisen sekä niistä selviytyminen myös tulevaisuudessa. Tunteiden ja mielikuvien avuin ihminen pyrkii käsittelemään vaarojen ja uhkien aiheuttamaa ahdistuneisuutta, ristiriitoja ja vaikeita tilanteita sekä selviämään niistä. Uhkaavien tekijöiden vaikutuksen alaisena ollessa sisäinen elämänhallinta käynnistyy ja muuttaa itseä ja omaa toimintatapaa. (Vartiainen 2008, 44.) Ymmärrämme sisäisen elämänhallinnan olevan ihmisen kykyä sopeutua erilaisiin tilanteisiin ja omata taito hyväksyä erilaiset tapahtumat elämän kulkuun liittyvinä osina.

Vartiainen on gradussaan viitannut Olavi Riihisen (1996) ajatuksiin, jossa Riihinen ajattelee jaon sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan olevan haasteellista, sillä ne ovat riippuvaisia toisistaan. Henkilö, joka omaa selkeän ja positiivisen minäkuvan ja voimakkaan itsetunnon, voi säilyttää elämänhallintansa ankeissakin ulkoisissa oloissa kun taas

henkilö, jolla on päinvastaiset ominaisuudet, mahdollisesti sortuu jo pienen vastoin-käymisen osuessa kohdalle. (Vartiainen 2008, 44.) On tärkeää muistaa, että eri lähtökohdista tulevien nuorten elämähallintataidot eroavat toisistaan suuresti. Elämähallinta voi vaihdella myös eri tilanteiden mukaan. Joku voi esimerkiksi hallita työn, muttei lainkaan ihmissuhteita. Toinen puolestaan on hyvä ihmissuhteissa, mutta hallinnantunne katoaa heti, kun työelämässä tulee eteen vaikeuksia. (Aaltonen ym. 2003, 17; Keltikangas-Järvinen 2008, 256–257.)

3.3 Sosiaalinen toimintakyky osana elämähallintaa

Hyvään elämähallintaan kuuluu oleellisesti sosiaalisen toimintakyvyn hallitseminen. Sosiaalinen toimintakyky käsittää kyvyn olla ja toimia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Sosiaalista toimintakykyä määrittävät yleisesti sosiaalisten suhteiden sujuvuus, suhteet vanhempiin ja ystäviin, osallistuminen, elämän mielekkyys ja vastuun ottaminen läheisistä. Sosiaalisen toimintakyvyn alueelle kuuluvat myös vapaa-aika ja harrastukset. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a.) Sosiaalinen toimintakyky muodostuu yksilön sekä eri yksilötekijöiden, muun muassa temperamentin, sosiaalisten taitojen, tavoitteiden ja omien arvojen sekä sosiaalisen ympäristön, verkoston ja yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta eri mahdollisuuksien ja rajoitteiden puitteissa. Sosiaalinen toimintakyky ilmenee myös vuorovaikutuksessa sosiaalisessa verkostossa, rooleista suoriutumisena, osallistumisena, sosiaalisena aktiivisuutena sekä yhteisyyden ja osallisuuden kokemuksina. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2011–2012.)

Avaamme sosiaalisen toimintakyvyn käsitettä pintapuolisesti osana elämähallintaa, sillä tutkimuksemme osallistuneilla nuorilla oli osittain puutteita sosiaalisen toimintakyvyn alueilla. Sosiaalisen toimintakyvyn alueella olevat puutteet tutkimuksemme nuorilla johtui suurimmaksi osaksi heidän päihteiden käytöstään. Nuoret tarvitsevat tukea ja apua arjen perusasioiden hoitamisessa ja ihmissuhteiden ylläpitämisessä ja solmimisessa. Nykyaikana sosiaalisella medially saatetaan korvata ”oikeat” ihmissuhteet ja sosiaalista kanssakäymistä harjoitetaan ainoastaan verkon välityksellä. Yhteiskunnasta syrjäytymisen riski kasvaa, kun kanssakäyminen ja vuorovaikutus ihmisten kanssa korvataan internetissä. Tulevina sosiaalialan ammattilaisina meidän on tunnistettava, mikäli nuori on syrjäytymisriskin vaarassa ja ohjata nuorta syrjäytymistä ehkäisevien palveluiden

piiriin. Nuoren sosiaalista toimintakykyä voimme edistää tukemalla ja kannustamalla nuorta ottamaan vastuuta omasta elämästään, asioiden hoitamisesta, ihmissuhteista, terveydestä ja ohjata häntä aktiiviseen elämään; joko työelämään tai opiskelemaan. Tehtävämme on myös auttaa nuorta löytämään elämäänsä päihteetöntä ajanvietettä ja kannustaa nuorta etsimään itselleen muun muassa harrastuksen, joka tuo iloa ja sisältöä elämään ja vapaa-aikaan.

3.4 Kohti parempaa elämönhallintaa

Elämään kuuluvat oleellisesti pettymykset, vastoinkäymiset ja erilaiset ongelmat, jotka voivat tehdä elämönhallinnan tunteesta haasteellisen. Itsestä riippumattomiin muutoksiin ei kuitenkaan voi vaikuttaa ja niihin on sopeuduttava tavalla tai toisella. Yleensä ihminen lähtee tavoittelemaan parempaa hallinnantunnetta elämälleen vasta silloin, kun hän huomaa olevansa tyytymätön oloonsa. (Nyyti ry 2012b; Niemelä, Suokko, Tuovinen, Tuunala & Vuorinen 2002, 69.)

Kun omaa elämönhallintaansa haluaa parantaa, täytyy ensin ymmärtää, mistä se koostuu. Kaunisto (2012) viittaa opinnäytetyössään Keltikangas-Järvisen ajatuksiin elämönhallinnasta. Keltikangas-Järvinen ajattelee elämönhallinnan koostuvan pitkälti itsensä kokonaisvaltaisesta tuntemisesta. Kun haluaa hallita elämäänsä paremmin, on tiedettävä, mihin suuntaa sitä haluaa viedä. On oleellista tunnistaa myös omat vahvuutensa, heikkoutensa sekä tunnistaa oma osaamisensa ja asettaa omat tavoitteensa sen mukaisesti. Itsetunto ja oma minäkuva ovat elämönhallinnan tunteen peruspilareita. Kun omaa hyvän itsetunnon ja minäkuvan, pystyy asettamaan itselleen elämänpäämääriä ja saavuttamaan niitä. (Kaunisto 2012 15–16.) Keltikangas-Järvinen (2008, 256) näkee elämönhallinnan olevan heikkoa, jos kokee kaiken olevan vain sattumaa, eivätkä ne ole seurauksia omista päätöksistä tai valinnoista.

Elämönhallinnan parantamiseen voi vaikuttaa yksinkertaisillakin keinoilla. Näitä keinoja ovat muun muassa riittävä yöuni, säännöllinen liikunta ja syöminen. Myös asioiden tekeminen, josta saa hyvän mielen, parantaa elämönhallintaa. Kun hyväksyy itsensä sellaisena kuin on, keskittyy omiin vahvuuksiinsa, asettaa itselleen tavoitteita sekä saavuttaa niitä, on suuntaamassa kohti parempaa elämönhallintaa. (Nyyti ry 2012b.)

4 NUORUUS JA PÄIHTEET

Ihmisen kehityksessä vaihe nuoruudesta varhaisaikuisuuteen on alkoholinkäytön aloittamisen kannalta kriittistä aikaa. Tässä kehitysvaiheessa alkoholinkäyttö voi muodostua tavaksi eli satunnaiset kokeilut vaihtuvat säännölliseen alkoholin juomiseen ja mahdollisesti ongelmakäyttöön. Alkoholinkäytön varhainen aloittaminen on ennuste alkoholin ongelmakäytölle varhaisaikuisuudessa. Monet eri tekijät voivat altistaa alkoholiriippuvuudelle. Alkoholin liikakäytölle altistavia tekijöitä ovat muun muassa perintötekijät, ikä, asenteet, omat tavat sekä tottumukset. Ympäristötekijöistä alkoholiriippuvuuden syntyyn vaikuttavat alkoholin saatavuus, perheen suhtautuminen alkoholiin sekä totutut normit. (Havio ym. 2009, 166; Thombs 2006, 59.) Opinnäytetyössämme tarkoitamme päihteillä lähinnä alkoholia ja huumausaineita.

4.1 Alkoholi ja huumeet

Päihteillä tarkoitetaan laajassa merkityksessä laillisia ja laittomia päihdyttäviä aineita. Päihde-nimitystä käytetään kaikista kemiallisista aineista, joiden käytöstä seuraa humalatila tai päihtymyksen tunne. Suomessa päihteiksi luokitellaan tupakka, alkoholi, huumausaineet ja tekniset liuottimet. (Kylmänen 2005, 25.)

Alkoholi vaikuttaa keskushermoston toimintaan lamaavasti, josta seuraa esimerkiksi toimintojen heikentynyt kontrolli. Voimistuessaan humalatila vaikuttaa lamaavasti sekä henkisiin että fyysisiin toimintoihin. Alkoholin vaikutuksen alaisena olevan henkilön suorituskyky laskee, arvostelukyky ja sekä liikkeiden säätely heikkenevät, reaktioaika hidastuu ja kipukynnys nousee. Veren promillepitoisuuden ollessa yhden promillen verran, ilmenee se useimmissa ihmisissä mielihyvän kokemisena, rentoutumisen tunteena, itsevarmempana olona, estojen puutteena sekä puheliaisuutena. Toisissa yhden promillen humalatila voi taas aiheuttaa eristäytymistä, masennusta sekä arvaamatonta ja väkivaltaista käytöstä. (Dahl & Hirschovits 2005, 130.)

Huume-käsitettä käytetään usein tarkoittamaan kaikkia muita päihteitä kuin alkoholia ja tupakkaa. Huumausaineiksi luokitellut aineet määritellään erikseen huumausainelaisissa

(Dahl & Hirschovits 2005, 5; Huumausainelaki 2008.) Huumausaineet jaetaan keskushermostoa kiihottaviin aineisiin, keskushermostoa lamauttaviin aineisiin, hallusinogeeneihin sekä kannabis tuotteisiin. Se, miten päihteiksi luokitellut aineet vaikuttavat kehoon, riippuvat käyttäjän koosta, iästä, yleisilasta, persoonallisuustekijöistä ja käytetystä aineesta ja sen sisältämistä epäpuhtauksista. Myös käyttötavalla, käyttömäärällä ja sillä kauanko päihdeainetta on käytetty, on vaikutusta elimistöön. (Dahl & Hirschovits 2005, 5.)

4.2 Nuorten päihteiden käytön aloittaminen

Nuoruudesta siirtyminen varhaisaikuisuuteen on vaihe, jolloin päihteiden käytöstä voi tulla tapa. Tällöin satunnaisesta päihteiden käytöstä tulee säännöllistä, joka voi mahdollisesti johtaa jopa päihteiden ongelmakäyttöön. Tavallisesti nuoret aloittavat päihteiden käytön kokeilemalla ja suunnittelematta. Jos nuori kokee kokeilukerran olevan myönteinen ja miellyttävä, hän voi ruveta suunnittelemaan uutta kokeilukertaa. Myönteiset päihdekokeilut kannustavat jatkamaan päihteiden käyttöä, jolloin käyttö kokeilusta muuttuu satunnaiseksi käytöksi. (Havio ym. 2009, 166; Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä 2011, 6.)

Nuorista päihteet ovat kiinnostavia ja kiehtovia, koska ne ovat vielä heiltä kiellettyjä, mutta kuvastavat aikuisten maailmaa ja aikuisille sallittua vapautta. Nuori usein elää hetkessä, ja päihteiden kokeilun vaarat jäävät unohduksiin. Nuorelle saatetaan tarjota päihteitä yllättäen, ja kieltäytyminen päihteistä voi tuntua hankalalle. Nuoren onkin tärkeää pohtia omaa suhtautumistaan päihteisiin ja päätettävä itse, minkä tuntee oikeaksi ja itselle hyväksi ja minkä vääräksi ja itselle haitalliseksi. Jokaisen on myös itse päätettävä, missä asiassa uskaltaa olla erilainen. Tämä koskee tietysti kaikenlaisia elämänvalintoja, mutta eritoten päihteiden osalta valinnat voivat olla ratkaisevia tulevaisuuden kannalta. (Nuorten mielenterveystalo i.a; Lehtinen & Lehtinen 200, 107.) Päihteiden käyttö aloitetaan yleensä 10–16-vuotiaana. Alkoholia ja tupakkaa kokeillaan useimmiten ensimmäistä kertaa 13–15 vuoden iässä. Kahdeksanteentoista ikävuoteen mennessä noin 90 % on vähintään kerran elämässään kokeillut alkoholia. Alkoholin käyttö muuttuu säännölliseksi noin kolmen vuoden kuluessa ensimmäisestä kokeilusta. Alkoholia nope-

ammin säännölliseksi käytöksi tai ongelmakäytöksi muodostuvat nikotiinivalmisteiden ja huumeidenkäyttö. (Tammi, Aalto & Koski-Jännes 2009, 49.)

Noin joka viides suomalaisista yläkouluikäisistä nuorista juo itsensä humalaan ainakin kerran kuukaudessa. Yläkouluikäisistä nuorista huumeita on kokeillut 5 % ja sekakäyttöä (alkoholi ja lääkkeet) on kokeillut 8 %, imppaamista kokeilleita yläkouluikäisistä on 7 %. Huumeita kokeilevista nuorista suurin osa käyttää myös tupakkaa ja alkoholia. Pojat käyttävät pääsääntöisesti tyttöjä enemmän päihteitä. Arviolta 5–10 % länsimaalaisista nuorista täyttää päihteiden käytöllään päihdehäiriön kriteerit. Nuorilla ilmenevät päihdehaitat näkyvät yleensä ongelmina sosiaalisissa suhteissa sekä koulunkäynnissä. Runsaasti päihteitä käyttävillä nuorilla on ongelmia mielenterveyden ja sosiaalisen tuen puuttumisen kanssa. Nuorilla usean päihteen samanaikainen käyttö on tavallista, tosin minkään päihteen yksittäinen käyttö ei täyttäisikään päihdehäiriön kriteeriä. (Tammi ym. 2009, 49.)

4.3 Nuorten päihteiden käytön aloittamiseen vaikuttavia tekijöitä

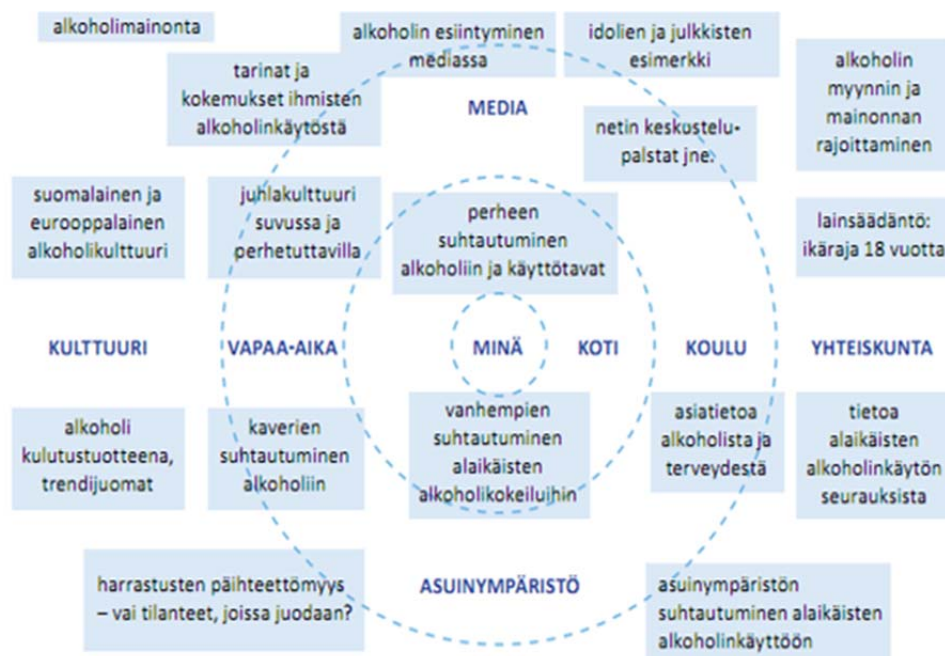
Nuorten päihteiden käytön varhainen aloittaminen näyttää riippuvan pitkälti ulkoisista tekijöistä, kuten kaveripiiristä. Yleisesti päihteitä käytetään kokeilun halusta, rentoutumiseen ja hauskanpitoon, pahan olon tai ahdistuksen lievittämiseksi tai muuten vain helpottamaan arkielämän hankaluuksia. Joskus päihteidenkäyttö voi olla myös ikään kuin avain tiettyyn kaveripiiriin. Käyttämällä päihteitä nuori voi pyrkiä eroon vanhemmistaan sekä vastustaa auktoriteetteja. (Havio ym. 2009, 167; Nuorten mielenterveystalo i.a.)

Nuorten päihteiden käyttöön voi vaikuttaa oman perheen päihteidenkäyttöä suosivat mallit ja asenteet. Vanhempien alkoholinkäyttö ja alkoholiin liittyvät asenteet vaikuttavat lapseen ja hänen juomistapoihinsa. Tulee kuitenkin muistaa, ettei läheskään kaikissa perheissä käytetä päihteitä ollenkaan (Saarto 2011; Kylmänen 2005, 15.) Vaikkei omassa perheessä käytettäisikään päihteitä, nuoret näkevät päihteiden käyttöä ja siihen liittyviä mainoksia kaduilla, televisiossa ja netissä. Näkemänsä perusteella nuoret muodostavat omia mielipiteitään päihteistä. Nuorten päihteiden käytön aloittamisen riskitekijöitä ovat muun muassa vanhempien päihteiden käyttö ja muut perheeseen liittyvät tekijät,

kuten vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, vanhempien välinpitämättömyys päihteiden käyttöä kohtaan, perheen epäjohtonmukaiset rajat tai perheessä vallitseva vihamielinen ympäristö. Päihteiden käytölle altistavia tekijöitä voivat olla myös lähiympäristöön liittyvät riskitekijät, kuten asuinympäristön rikollisuus, päihteiden helppo saatavuus sekä myönteisesti päihteisiin suhtautuva kaveriporukka. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.a; Havio ym. 2009, 167.)

Joillakin nuorilla saattaa olla myös perinnöllisistä tekijöistä johtuva alttius päihteiden käyttöön tai erityinen herkkyys päihteiden vaikutuksille. Useat nuoret selviytyvät nuoruudestaan kuitenkin ilman suurempia ongelmia. Päihteiden käytöltä nuorta suojaavia tekijöitä ovat muun muassa ongelmien ratkaisutaito, usko omaan kykyihin, tavallinen maalaisjärjen käyttö, kasvua tukeva ilmapiiri, mahdollisuus vaikuttaa omaan elämään ja asemaan sekä vanhempien huolenpito. (Kylmänen 2005, 15; Havio ym. 2009, 167.)

Löysimme tähän lukuun mielestämme hyvin kattavan kuvion selventämään, mistä nuoret saavat vaikutteita päihteiden käyttöön. Kuvio 2 on Mannerheimin Lastensuojeluliiton julkaisema (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011, 4–5).

KUVIO 2. Moni asia vaikuttaa yksilön alkoholiin suhtautumiseen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011, 4-5).

4.4 Varhaisen päihteiden käytön aloittamisen haittavaikutukset nuorelle

Nuoren päihteiden käyttö voi aiheuttaa nuorelle vakavia haittoja. Päihteiden käyttäminen vaikuttaa monella tapaa nuoren terveyteen, elimistöön, hyvinvointiin sekä sosiaalisiin suhteisiin. Päihteiden käytöllä on myös suora yhteys hormonitoimintaan. Päihteiden käytön myötä tyttöjen kuukautiset voivat muuttua epäsäännöllisiksi tai jäädä kokonaan pois ja pojilla mieshormonin pitoisuus voi pienentyä. Päihteiden käyttö kasvavalle ja kehittyvälle nuorelle on huomattavasti haitallisempaa kuin aikuiselle ja voi aiheuttaa monenlaisia eri haittoja, kuten aivokudoksen kasvun ja kehityksen häiriöitä, päihderiippuvuuden, alkoholismia, huume- tai lääkeriippuvuuden kehittymisen sekä myöhemmille päihdeongelmille altistumisen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013a; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b.) Säännöllinen päihteiden käyttö aiheuttaa aivoissa toimintahäiriöitä, jotka ilmenevät keskittymiskyvyttömyytenä, ärtyisyytenä ja muistihäiriöinä. Säännöllinen alkoholin käyttö kasvattaa alkoholin sietokykyä eli toleranssia. Toleranssin kasvuun täytyy suhtautua vakavasti, sillä se on merkki fyysisen alkoholiriippuvuuden lisääntymisestä. Mikäli aivot oppivat jo nuorena, että mielihyvän tunne saadaan päihteistä, aivojen mielihyvakeskuksen kehitys häiriintyy. Päihteillä on yhteys myös henkisen ja fyysisen kasvun häiriintymiseen, joka ilmenee fyysisen kasvun heikentymisenä ja sosiaalisten suhteiden luomisen vaikeutena. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b.)

Nuoruudenaikainen päihteiden käyttö on vahvasti yhteydessä nuoren psyykkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyden häiriöihin. Päihteiden käyttö voi johtaa myös erilaisille altistumisille, joita ovat muun muassa erilaiset tapaturmat, vammautumiset tai jopa kuolema. Päihteidenkäytön myötä nuori voi altistua myös seksuaaliselle hyväksikäytölle, väkivallalle ja suojaamattomille sukupuoliyhdyntöille, sukupuolitaudeille sekä suunnittelemattomille raskauksille. Jokainen vuosi, joka siirtää päihteidenkäytön aloittamista, on ikään kuin eräänlainen voitto. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013a; Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b.)

4.5 Nuorten päihteiden käyttö tutkimustilastoissa

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut tutkimustietoa nuorten päihteiden käytön yleisyydestä. Nuorten terveystapatutkimuksessa on seurattu kahden vuoden välein postikyselyin vuosien 1977–2013 aikana 12–18 -vuotiaiden nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttöä. Tuorein postikysely on tehty keväällä 2013 ja siihen vastasi 4158 nuorta, eli 44 % kaikista kyselyn saaneista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun mukaan raittiiden nuorten osuus on lisääntynyt 2000-luvun alusta. Viikoittain ja kuukausittain alkoholia käyttävien nuorten osuudet laskivat 2000-luvun alkupuolelta lähtien etenkin 14–16-vuotiailla sekä 18-vuotiailla tytöillä ja pojilla. Itsensä humalaan kuukausittain juovien 14–16-vuotiaiden osuus on vähentynyt vuosituhaten taitteen jälkeen. Vuosien 2011–2013 välillä myös 18-vuotiaiden poikien ja tyttöjen humalajuominen on vähentynyt. Tutkimusten mukaan 12-vuotiaiden humalajuominen on pysynyt harvinaisena. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Tutkimusten mukaan nuorten tupakointi on vähentynyt, mutta tilalle on tullut nuuskaaminen. Vuosien 1977–2013 aikana tupakkakokeilut ovat vähentyneet ja kokeilun ja säännöllisen tupakoinnin alkamisikä on siirtynyt myöhäisemmäksi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan nuuskakokeilut sekä tytöillä että pojilla olivat matalia vuoteen 2007 saakka, mutta sen jälkeen nuuskaaminen on lisääntynyt jyrkästi. Savukkeiden ja nuuskan yhteiskäyttö on suhteellisen yleistä varsinkin alaikäisten poikien keskuudessa. Valtaosin nuuska hankitaan kavereiden kautta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2012b; Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Tuore tupakkatuotteiden esilläpitokielto sekä ikärajojen lisääntynyt tarkastaminen ovat saaneet aikaan sen, että alaikäisten tupakkaostot vähenivät vuosien 2011 ja 2013 välillä. Tänäkin päivänä on kovin yleistä, että kaverit ja aikuiset välittävät alaikäisille tupakkaa vastoin tupakkalain määräyksiä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013; Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta 2010.)

4.6 Päihdehäiriöisen nuoren hoito

Todettaessa nuoren siirtyneen päihdekokeilusta päihteenkäyttöön on asiaan puuttuttava mahdollisimman pian. Päihteitä kokeilevalla tai päihteitä satunnaisesti käyttävällä nuorella voi ilmetä päihteenkäyttöön liittyviä vakavia ongelmia. Päihdehäiriöisten nuorten hoito kohdistuu niihin nuoriin, joille on riippuvuudesta ja käytöstä seurannut jo suurehkoa haittaa. Päihdehäiriöisten nuorten hoitoa toteutetaan avohoidossa, erikoissairaanhoidossa, nuorisoasemilla ja nuorten päihdeongelmiin erikoistuneissa laitoksissa. Tällaisessa tilanteessa tulee arvioida, miten vanhemmat voivat tukea nuorta irtautumaan päihteen käytöstä ja päihteitä käyttävästä kaveriporukasta. Mikäli nuoren perhe ja sosiaalinen verkosto ei pysty riittävästi tukemaan nuorta on tukiverkoston vahvistettava viranomaisyhteistyöllä. Jossain tapauksissa lastensuojelun tukitoimet ovat nuoren kannalta paras mahdollinen ratkaisu. Nuori voi viestittää päihteenkäytöllään masentuneisuutta, epätoivoa tai toivottomuutta ja silloin nuori voi olla vaarassa syrjäytyä. Nuoren on tärkeä saada apua elämänhalun säilyttämiseen ja ylläpitämiseen. (Tammi ym. 2009, 60; Havio ym. 2009, 170.)

Päihdehäiriöisen nuoren hoito on päihdehoitotyön erityisosaamisalue. Päihdehäiriöisen nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltainen arviointi on tärkeä hoitotyön tehtävä. Yleensä päihdehäiriöstä kärsivän nuoren ainut ongelma ei ole päihteet, vaan taustalla on myös muita selvittämistä kaipaavia ongelmia. Päihdehäiriöisen nuoren tilannetta on tärkeä lähestyä kokonaisvaltaisesti kartoittaen fyysinen, psyykinen ja terveydellinen tila. On tärkeää perehtyä nuoren perhetilanteeseen, kouluun tai mahdolliseen työhön sekä yleiseen sosiaaliseen tilanteeseen. On tutustuttava myös nuoren vapaa-ajan viettotapoihin, päihteenkäyttöön sekä nuoren omiin voimavaroihin. Alkoholiongelmasta kärsivän nuoren hoitamisessa tavoitteena voi olla joko täysi raitistuminen tai juomistavan muuttaminen. Alkoholista irti pääseminen vaatii lujaa tahtoa sekä kykyä säädellä omaa käyttäytymistä. Jokaista nuorta ei voida auttaa irti päihdeongelmasta, mutta jokainen nuori, joka haluaa yrittää päästä eroon päihdeongelmasta, on kuitenkin yrittämisen arvoinen. (Havio ym. 2009, 170; Aaltonen ym. 2003, 298.)

Päihdepalvelut voidaan järjestää eri kunnissa eri tavalla. Kunnat voivat tuottaa päihdepalveluja itse, yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai kunnat voivat ostaa palvelut ostopalveluina päihdepalveluita tuottavilta säätiöiltä, järjestöiltä tai yksityisiltä palveluntuot-

tajilta. Päihdehuoltolaki edellyttää, että kunnat järjestävät päihdepalveluja kunnassa sen mukaan mikä on kuntalaisille tarpeen. Kunnissa tulee olla tarjolla päihdepalveluja sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluissa sekä päihdehuollon erityispalveluina. Päihdehuoltolaki painottaa asiakkaan itsensä osallisuutta sekä asiakkaan läheisten huomiointia päihdepalveluita toteutettaessa. (Havio ym. 2009, 99–100; Päihdehuoltolaki 1986.)

5 LASTENSUOJELUN TUKITOIMET

5.1 Avohuollon tukitoimet

Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena, jälkihuoltona tai yksityisesti. Ensisijaisesti lastensuojelussa käytetään aina avohuollon tukitoimia lapsen etu huomioiden. Avohuollon tukitoimiin ryhdytään välittömästi, mikäli lapsen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai lapsen terveys ja kehitys ovat vaarassa. Avohuollon tukitoimin pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä ja vahvistaa lapsen kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja kasvatustarpeita. Avohuollon tukitoimet ovat tilanteista riippuen erilaisia. Avohuollon tukitoimilla tarkoitetaan sosiaalipalveluja, sosiaaliavustuksia, toimeentulotukea ja muita sosiaalihuoltoon liittyviä tehtäviä (Saastamoinen 2010, 57–58; Aaltonen ym. 2003, 385). Lisäksi avohuollon tukitoimina voidaan järjestää esimerkiksi perhetyötä, terapiaa, tukihenkilö tai tukiperhe, vertaisryhmätoimintaa tai virkistystoimintaa. Lastensuojelun tarpeen johtuessa riittämättömästä toimeentulosta tai puutteellisista asumisolosta, on kunnan viipymättä järjestettävä riittävä taloudellinen tuki ja korjattava asumisolojen puutteet tai järjestettävä tarpeidenmukainen asunto. Avohuollon sijoitusta ei käytetä vaihtoehtona huostaanotolle ja siihen ei päädytä huostaanoton kriteerien täytyessä. Lapsen ollessa yli 12-vuotias hänet voidaan sijoittaa avohuollontukitoimena lyhytaikaisesti laitokseen ilman vanhempia tai huoltajia heidän suostumuksellaan (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012c; Saastamoinen 2010, 57–60.) Avohuollon sijoitukset ovat aina suunnitelmallisia ja asiakkaan kanssa yhdessä tehdyssä asiakassuunnitelmassa määritellään sijoituksen tavoitteet ja sijoitusaika sekä millä tukitoimilla pyritään saamaan haluttu muutos aikaiseksi.

Avohuollon tukitoimissa lapsen huoltaja päättää lasta koskevista asioista, kuten hoidosta, kasvatuksesta ja lapsen henkilökohtaisista asioista. Tukitoimet laaditaan suunnitelmallisesti ja niiden on vastattava lapsen ja perheen yksilöllisiä, tilannekohtaisia tarpeita. (Saastamoinen 2010, 61; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013e.)

5.2 Huostaanotto

Lastensuojelulain 40 §:ssä säädetään huostaanoton perusteista ja edellytyksistä (Lastensuojelulaki 2007). Lapsi on otettava huostaan ja lapselle on järjestettävä sijaishuolto, mikäli lapsen kasvuolosuhteet ovat puutteelliset tai uhkaavat vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä vakavasti. Huostaanottoon päädytään myös, mikäli lapsi omalla toiminnallaan vaarantaa omaa kasvuaan ja kehitystään, esimerkiksi päihteidenkäytöllä tai tekemällä rikoksen, jota ei luokitella vähäisenä pidettäväksi. Huostaanotto on viimesijaisin toimenpide lastensuojelutyössä ja aina on ensisijaisesti pyrittävä siihen että lapsi voi asua yhdessä vanhempiensa kanssa. Myös sosiaalihuollon toimielimellä on velvollisuus järjestää lapselle lapsen tarpeita vastaava sijaishuoltopaikka. (Saastamoinen 2010, 22–24; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013d). Keskeinen tarkoitus ja sisältö huostaanottopäätöksessä on rajoittaa vanhempien oikeutta lapseen niin, että sosiaalitoimelle siirtyy osa huoltajan ratkaisuvallasta. Huostaanotto ei tarkoita lapsen vapauden rajoittamista, vaan huoltoon liittyvää päätösvaltaa. Huostaanotetun lapsen huoltajuus säilyy kuitenkin lapsen vanhemmalla. Ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle selvitetään lapselle läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi luokseen asumaan tai jollain muulla tavoin osallistua lapsen tukemiseen. (Aer 2012, 86; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012b.) Huostaanoton edellytykset arvioidaan sekä lapsen että vanhempien kannalta. Lapsen kannalta on varmistuttava siitä, että huostaanotto on juuri se vaihtoehto, joka turvaa parhaiten lapsen kehityksen. Vanhempien kannalta on varmistuttava siitä, että jo kaikki mahdollinen on tehty perheen tukemiseksi. Arvioinnin on lähdettävä lapsen näkökulmasta, mutta sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet ja kulttuuritausta huomioidaan päätöstä tehdessä. Lastensuojelulaitoksiksi luokitellaan nuorisokodit, lastenkodit sekä koulukodit. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013d ; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012a.)

5.3 Yhteydenpidonrajoittaminen huostaanotossa

Lapsen yhteydenpitoa vanhempiin ja muihin läheisiin huostaanoton aikana voidaan rajoittaa, mikäli yhteydenpito voi vaarantaa lapsen sijaishuollon toteuttamista tai, jos yhteydenpidon rajoittaminen on lapsen hoidon ja kasvun kannalta ehdotonta. Mikäli yhteydenpito vaarantaa lapsen henkeä, terveyttä, kehitystä tai turvallisuutta, sitä voidaan rajoittaa. Rajoittamispäätös voidaan tehdä myös sellaisissa tilanteissa, jos vanhempien tai perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilökunnan turvallisuus on uhattuna. Mikäli yli 12-vuotias lapsi itse vastustaa yhteydenpitoa, voidaan sitä rajoittaa. Yhteydenpidon rajoittamispäätöksessä tulee mainita rajoituksen syy, rajoitusta koskevat henkilöt, rajoituksen laajuus ja yhteydenpito menetelmät, jota rajoitus koskee. Yhteydenpidosta tehtävän päätöksen tulee olla määräaikainen, ja päätös voi kestää kerallaan enintään vuoden. Aiemmin mainituin edellytyksin lapsen kirjoittama tai hänelle kirjoitettu kirje tai muu luottamuksellinen viesti tai lähetys voidaan lukea ja pidättää. Sijaishuoltopaikka voi rajoittaa lasta käyttämästä yhteydenpitoon soveltuvia laitteita ja välineitä ja ottaa niitä haltuunsa. Lapsen olinpaikka voidaan jättää kertomatta huoltajalle tai vanhemmille, jos se on lapsen edunmukaista. (Aer 2012, 119-122; Lastensuojelulaki 2007.)

5.4 Sijaishuolto

Lapseen kohdistuvalla sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen edun mukaisen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuollon eri menetelmiä ovat huostaanotto, kiireellinen sijoitus sekä lastensuojelulain 83§:ssä kuvattu väliaikaismääräys. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2013c; Lastensuojelulaki 2007.) Sijaishuoltoa järjestetään, jotta voidaan turvata lapselle hyvä ja tasapainoinen kehitys huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsen kotikunta on vastuussa siitä, että lapselle määrätty sijaishuoltopaikka on juuri lapsen tilanteeseen parhaiten sopiva. Se kunta, jossa lapsen huostaanoton tai sijaishuollon tarve on tullut ilmi, vastaa lapsen sijaishuollon järjestämisestä sekä sijaishuollosta aiheutuvista kustannuksista. Lapsen sijaishuolto on mahdollista järjestää perhehoitona, laitoshoidona tai jollain muulla tavalla, joka on lapsen edun mukainen. Lapsi on mahdollista sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuoltona tai jälkihuoltona. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain huostaan otettu lapsi. Sijaishuollossa olevalla lapsella on

oltava mahdollisuus läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä hänellä on myös oikeus tavata vanhempiaan, sisarusiaan ja muita lapselle läheisiä ihmisiä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2013c; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012a.)

5.5 Kiireellinen sijoitus

Lapsen ollessa välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa, voidaan lapsi sijoittaa kiireellisesti laitoshoidon tai perhehoitoon, tai lapsen hoito ja huolto järjestetään muulla tavoin. Muulla tavoin hoidon järjestäminen tarkoittaa lapsen sijoittamista esimerkiksi läheisen sukulaisen luokse. Kiireellinen sijoitus tehdään, mikäli lapsen kasvuolosuhteissa ilmenee puutteita tai ongelmia, joko lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden toimesta tai lapsen oman käyttäytymisen vuoksi. Lapsi sijoitetaan kiireellisesti, jos lapsen huoltajat ovat kykenemättömiä huolehtimaan lapsestaan väliaikaisesti, esimerkiksi humalatilasta tai äkillisen sairastumisen vuoksi tai jos vanhempien epäillä pahoinpitelevän lasta. Pahoinpitelyä epäillessä kiireellisen sijoituksen aikana tapausta voidaan tutkia tarkemmin. Kiireellinen sijoituspäätös voi johtua myös lapsesta itsestään, jos lapsi käyttäytyy itsetuhoisesti käyttämällä päihteitä, tekemällä rikoksia tai käyttäytymällä muuten niin, että voidaan arvioida lapsen tarvitsevan kiireellistä sijoitusta. Kiireellinen sijoitus on huostaanottoon verrattuna kestoltaan rajatumpi, muuten kiireellinen sijoitus vastaa oikeusvaikutuksiltaan lapsen huostaanottoa. (Aer 2012, 78; Saastamoinen 2010, 39–40.)

Kiireellinen sijoitus on lähtökohtaisesti pituudeltaan enintään 30 vuorokautta ja mikäli sijoitusta ei jatketa, se raukeaa 30 vuorokauden kuluttua. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa vain, jos lastensuojelutoimenpiteistä ei pystytä päättämään ilman lisäselvitystä tai katsotaan olevan lapsen edun mukaista jatkaa sijoitusta. Kiireellinen sijoitus voi kestää yli 30 vuorokautta myös ilman erillistä lupaa sellaisessa tapauksessa, jossa lapsen huostaanottoa koskeva hakemus on jo vireillä oikeudessa, ennen kiireellisen sijoituksen päättöstä. Kiireellinen sijoitus raukeaa, kun sijaishuoltoa koskeva hakemus on vireillä ja hallintotuomioistuin on antanut väliaikaista määräystä koskevan päätöksen. Kiireellinen sijoitus voidaan lopettaa aiemmin, jos sille ei enää ole perusteita. Kiireellinen sijoitus voi puolestaan päättyä myös päätökseen lapsen huostaanotosta. Sosiaalityöntekijä tekee

aina päätöksen kiireellisestä sijoituksesta ja sen lopettamisesta. (Aer 2012, 79; Saastamoinen 2010, 44–45, 49; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012b.)

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Emme löytäneet aiemmin toteutettuja tutkimuksia, jotka käsitelisivät samaa aihetta kuin oma tutkimuksemme. Paljon on tehty lastensuojelulaitoksiin sijoitettuihin nuoriin liittyviä tutkimuksia, mutta tutkimukset käsittelevät pääsääntöisesti jälkihuoltoa ja sen toteutumista. Löysimme kuitenkin muutaman tutkimuksen, jotka viittaavat osittain samaan aiheeseen, mitä oma tutkimuksemme käsittelee. Tutkimuksissa, joita esittelemme, on pääteemana lähinnä nuorten päihdekokeilut, päihteisiin suhtautuminen ja päihteiden käytön aloittamiseen vaikuttavat tekijät.

Anu Piirainen (2013) on selvittänyt opinnäytetyössään nuorten näkemyksiä päihteidenkäytöstä. Hän selvittää opinnäytetyössään millaista apua päihteitä käyttävät nuoret olisivat valmiita ottamaan vastaan. Tutkimuksessaan Piirainen kartoitti myös nuorten päihdeidenkäyttöä sekä tietämystä päihteistä. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös saada tietoa ja kehittämissideoita nuorille suunnattujen päihdepalveluiden kehittämiseen. Tutkimustaan varten Piirainen haastatteli seitsemää 13–16-vuotiasta nuorta. Haastattelut hän toteutti puolistrukturoidulla teemahaastatteluna. Tutkimuksen kannalta merkityksellisenä asiana Piirainen ei pitänyt sitä, käyttikö haastateltava nuori itse päihteitä vai ei, vaikka hänen tutkimuksensa käsittelee nuorten päihteiden käyttöä. Keskeisiksi tutkimustuloksiksi Piirainen esitti, että nuoret kokeilevat päihteitä kuuluakseen tiettyyn kaveriporukkaan, kokeilunhalun takia sekä päihteiden käytöstä koetun hauskuuden vuoksi. Piiraisen tekemässä tutkimuksessa kävi ilmi myös se, että suurin osa nuorista ei tunnista itse omaa ongelmaa päihteidenkäytössään. (Piirainen 2013.)

Minna Ahonen, Anne Hyttinen ja Piia Ronkainen (2008) ovat selvittäneet opinnäytetyössään kolmen yläkouluikäisen tytön näkökumia tekijöistä, jotka liittyvät nuorten päihteidenkäyttöön. Opinnäytetyön työelämän yhteistyökumppanina toimi Terveet elämäntavat – hanke. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää nuorten päihteidenkäyttöön

liittyviä tekijöitä, joita Terveet elämäntavat – hanke voi hyödyntää nuorten ennaltaehkäisevään päihdetyöhön. Opinnäytetyön tutkimustehtävinä oli selvittää mitkä tekijät liittyvät nuoren päihteidenkäyttöön, selvittää nuorten mielipiteitä saadusta päihdevalistuksesta sekä heidän päihteiden käyttöönsä puuttumisesta. (Ahonen, Hyttinen & Ronkainen 2008.)

Tutkimustuloksiksi opinnäytetyön tekijät esittivät, että tyttöjen ensimmäiset päihdekokeilut tapahtuivat 12–13 vuoden iässä. Kaveriporukalla myös nähtiin olevan vaikutus päihteiden käyttöön. Mikäli kaveriporukassa käytetään päihteitä, niin silloin itselläkin on suurempi houkutus kokeilla ja alkaa käyttää päihteitä. Haastateltavien tyttöjen kaveriporukat koostuivat pääsääntöisesti päihteitä käyttävistä nuorista. Tutkimuksen haastateltavat kokivat myös, että kun kaveriporukassa käytetään päihteitä, on heidänkin käytettävä päihteitä. Nuoret eivät kuitenkaan kokeneet, että kaveriporukassa olisi painostettu heitä päihteidenkäyttöön. Haastateltavat ajattelivat että, huumeita olisi helppo saada kavereiden ja tuttujen kautta, mikäli he haluaisivat niitä käyttää. Haastateltavien alkoholinkäyttö oli viikoittaista ja rahaa alkoholiin kului noin 20 euroa viikossa. Tutkimuksessa tytöt kertoivat alkoholinkäytön olevan tapa viettää viikonloppuja sekä juhlapyyhiä. Haastateltavat kokivat, etteivät heidän vanhempansa hyväksy heidän päihteiden käyttöön, mutta eivät kuitenkaan mahda päihteiden käytölle mitään. Haastateltavat tytöt kertoivat vähentäneensä päihteiden käyttöä huomattavasti, että kaveriporukassa olevilla alkoholinkäyttö on riistäytynyt käsistä, eivätkä he halunneet itselleen käyvän samoin. (Ahonen, Hyttinen & Ronkainen 2008.)

7 NUORTEN KOTI POUKAMA OY

Nuorten Koti Poukama on Pieksämäen kaupungissa Tihusniemellä sijaitseva 7 -paikainen lastensuojeluyksikkö, joka tarjoaa erityishoitoa huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimenpitein sijoitetuille 13–18 -vuotiaille nuorille. Poukama on suunnattu päihteitä käyttäville nuorille, sillä talon erityisosaamisena on päihde- ja huumetyö, päihdearviointi sekä tavoitteellinen perhetyö ja perheterapia. (Nuorten Koti Poukama i.a.a.) Poukaman toimintaperiaatteena on päihdeettömyyteen tukeva toiminta nuoret huomioiden.

Poukamassa pyritään selkiyttämään nuoren omaa elämäntilannetta, huomioiden myös perhetilanteet sekä vahvistamaan nuoren itsetuntoa ja voimistamaan omia vahvuuksia ja voimavaroja. Kun oma sen hetkinen tilanne on selvinnyt, pyritään sitä ymmärtämään ja löytämään sopivia toimintamalleja, joiden avulla tilannetta ruvetaan työstämään.

Nuorten Koti Poukaman periaatteisiin kuuluu nuoren oppivelvollisuuden loppuun suorittaminen, jatko-opintoihin tukeminen sekä opetteleminen työntekoon. Poukaman arvoihin kuuluvat yhteistyökykyisyys, tavoitteellisuus, laadukkuus ja moniammatillisuus. Työmenetelminä Poukamassa käytetään yksilö-, ryhmä- ja perhetyötä sekä kognitiivisen terapian ja yhteisöllisen toiminnan elementtejä. Nuorten Koti Poukamassa tehtävään päihdetyöhön sisältyy strukturoituja haastatteluja sekä tilannekartoituksia, motivoivaa haastattelua, päihdekeskusteluja, toiminnallisuutta, neuvontaa sekä ohjausta eri tilanteissa. Nuoret käyvät Poukamassa oman henkilökohtaisen ohjaajan kanssa terapeuttisesti suuntautuvia keskusteluja. Nuorten Koti Poukaman toiminta pyrkii vastuunottamiseen, ei-toivotun käyttäytymisen poisoppimiseen sekä toimivampien mallien harjoittamiseen, realistisuuteen, toisia kunnioittavaan käyttäytymiseen, turvallisuuteen, virikkeellisyyteen sekä kokemuksellisuuteen. Nuorten Koti Poukaman tärkeimpiä arvoja ovat välittäminen, yhdessä tekeminen, luottamuksellisuus, rehellisyys, realismi sekä oikeudenmukaisuus. (Nuorten Koti Poukama i.a.b.) Poukaman päihdearvioinneissa luodaan mahdollisimman realistinen kuva nuoren perhe- ja elämäntilanteesta, päihteiden käytöstä, päihdeproblematiikasta sekä mietitään mahdollista jatkohoitoa. Päihdearvioinneissa korostuu erityisesti henkilökohtaisen ohjaajan kanssa käydyt keskustelut. Henkilökohtainen ohjaaja tekee päihdearvioinnista kirjallisen raportin yhdessä muun henkilökunnan kanssa. (Nuorten Koti Poukama i.a.c.)

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

8.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten sijoitusaika Nuorten Koti Poukamassa on vaikuttanut jo Poukamasta pois muuttaneisiin nuoriin. Jaottelimme tutkimuskysymykset kuulumaan neljään pääryhmään, jotka ovat nuoruus elämänvaiheena, suhtautuminen päihteisiin, elämänhallinta ja sijoitusaika Nuorten Koti Poukamaan. Nuoruus elämänvaiheena osiossa selvitimme muun muassa haastateltavien kokemuksia nuoruudesta ja millaisia asioita heidän mielestään nuoruuteen kuuluu. Selvitimme myös kuinka suurena osana haasteltavat kokivat sijoituksen osana heidän nuoruuttaan ja kuinka haastateltavat ajattelivat sijoituksen vaikuttaneen heidän nuoruuteensa. Toisena osiona on suhtautuminen päihteisiin, jossa selvitimme muun muassa haastateltavien omaa suhtautumista päihteidenkäyttöön. Halusimme selvittää miten he suhtautuivat päihteisiin ja päihteidenkäyttöön ennen sijoitusta ja sijoituksen jälkeen. Selvitimme myös millaisia muutoksia nuorten päihteidenkäytössä on tapahtunut ja miten haastateltavat itse kokevat mahdolliset tapahtuneet muutokset. Elämänhallinta osiossa selvitimme millaisia valmiuksia Poukama on antanut nuorille itsenäisen elämän aloittamiseen ja millaisia muutoksia elämänhallinnassa on tapahtunut sijoituksen aikana. Selvitimme myös olisiko Poukama voinut tukea jollain keinoin vielä enemmän nuorten elämänhallinnan tunnetta. Sijoitusaika Nuorten Koti Poukamassa osiossa selvitetiin nuorten kokemuksia sijoitusaikasta Poukamaan, millaisia vaikutuksia sijoituksella on tämän hetkistä elämäntilannetta ajatellen, ja kokivatko haastateltavat sijoituksen hyödyllisenä. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös tuottaa tietoa Poukamalle hyviksi havaituista toimintamalleista ja mahdollisista parannusehdotuksista sekä kehittämisen paikoista. Toivomme, että tutkimustuloksista olisi hyötyä Poukamalle ja toimintaa pysyttäisiin kehittämään, mikäli sille nähdään olevan tarvetta.

8.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksemme kohderyhmänä olivat Nuorten koti Poukamassa aiemmin asuneet, nykyisin 18–21 -vuotiaat nuoret. Haastateltaviksemme valitsimme neljä nuorta, jotka eivät ole asuneet Poukamassa enää vuoteen. Ajattelimme neljän haastateltavan olevan sopiva määrä, jolla saisimme tarpeeksi tietoa ja vastauksia tutkimuskysymyksiimme. Kaikki haastattelemamme nuoret ovat olleet sijoitettuna Poukamaan huostaanoton tukitoimpitein, mutta sijoitusjakson pituudet vaihtelivat muutamasta kuukaudesta puoleen toista vuoteen. Kolme nuorista valikoitui haastateltavaksi sen perusteella, että he tulivat itse vierailulle Nuorten Koti Poukamaan kevään ja kesän 2013 aikana, yhdelle haastateltavalle soitettiin Poukaman henkilökunnan toimesta. Siinä vaiheessa, kun nuoret ottivat yhteyttä Poukamaan halutun vierailun takia, kysyttiin haasteltavien halukkuus ja suostumus haastatteluun. Koska nuorten kanssa oli sovittu haastatteluista jo ennen vierailulle tuloa, pystyivät sekä haasteltavat että haastattelijat varautumaan haastatteluihin. Viimeinen haastateltavamme valikoitui sen perusteella, että hän asuu nykyään lähialueella, joten haastattelun toteuttaminen hänen kanssa oli välimatkan puolesta sopivin.

8.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme perustuu laadulliseen eli kvalitatiiviseen tutkimukseen. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan ihmistieteellinen ja ymmärtävä tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa oleellista on merkitysten etsiminen, eikä siinä ole valmiita mittareita tai käsitteitä tutkimuskohteesta, johon tutkimus perustetaan. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään numeeristen arvioiden sijaan mielipiteisiin ja niiden syihin sekä seurauksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 66; Korhonen 2012; Taloustutkimus Oy, 2013.) Valitsimme menetelmäksemme laadullisen tutkimuksen, koska emme mittaa erilaisia määreitä, vaan työemme käsittelee ihmisiä sekä heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan.

Aineiston hankinta tapahtui teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun avulla. Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa teemojen puhumisjärjestys on vapaa, eikä kaikkien haastateltavien kanssa keskustella välttämättä kaikista asioista samassa laajuudessa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemahaastattelussa

etenimme etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkennuskysymysten mukaan. Kaikille haastateltaville valitut teemat olivat samat, mutta tarkennuskysymysten järjestys ja sisältö olivat muokattavissa haastattelutilanteesta riippuen. Haastattelujamme varten teimme teemahaastattelurungon (liite 1). Teemahaastattelu korostaa ihmisten tulkintoja asioista ja heidän asioille antamiaan merkityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Haastattelumenetelmäksemme valitsimme teemahaastattelun, koska näin haastattelutilanne olisi vapaampi ja nuorten ajatuksille ja mielipiteille olisi enemmän tilaa. Uskomme, että tällaisessa keskustelunomaisessa tilanteessa nuoret uskalsivat kertoa paremmin rankoiksikin koetuista kokemuksistaan.

8.4 Aineiston keruu ja analysointi

Haastattelut toteutettiin niin sanotusti nuorten ehdoilla ja etenimme teemoissa sen perusteella, mihin nuori johdatti meitä kertomuksellaan. Haastattelut kestivät suunnilleen tunnin ja kolme haastateltavista antoi luvan nauhoittaa haastattelun. Yhden haastateltavan kanssa käytimme perinteisiä muistiinpanovälineitä. Haastatteluiden jälkeen litte-roimme saadun aineiston aineistonanalyysiä varten. Kuuntelimme haastattelut ja kirjoitimme ne tietokoneelle sana sanalta.

Kaikki haastattelut suoritettiin Nuorten Koti Poukaman tiloissa ja haastattelutilaksi valitsimme rauhallisen huoneen, jossa haastattelun eteneminen sujusi häiriöttä ja keskeytyksittä. Etenimme haastatteluissa teemoittain, mutta kaikkien haastateltavien kanssa teemojen läpikäymisjärjestys ei ollut kuitenkaan sama. Pehdyimme aineistoon lukemalla sen useaan kertaan läpi, jotta sisäistäisimme aineistoa paremmin. Lähdimme purkamaan haastatteluja järjestämällä ne eri teemoihin. Teemoittelun jälkeen oli helpompaa kerätä kasaan oleelliset tiedot tutkimustamme varten sekä poimia haastatteluista yhtymäkohtia. Aineistoista löytyneitä suoria lainauksia on käytetty opinnäytetyössä. Koulussa olimme harjoitelleet aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, joten sen tekeminen ei tuntunut täysin vieraalta. Aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä teimme taulukon, jossa sisältö on jaettu ala- ja yläluokkiin (liite 2).

Analysoimme saadun aineiston sisällönanalysointi menetelmällä. Sisällönanalyysissä ideana on saada aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää tiedonmäärää. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan järjestelmällinen ja kattava kuvaus aineistoon liittyvistä sisällöistä. Nykyisin sisällönanalyysi luokitellaan lähinnä kvalitatiiviseksi aineiston analysointimenetelmäksi. Sisällönanalyysin avulla kuvataan puhutun ja kirjoitetun kielen muotoa ja sisältöä. Sisällönanalyysissä kuvataan myös analysoidun materiaalin sisältöä sekä rakennetta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108; Seitamaa-Hakkarainen 2013.) Sisällönanalyysillä tarkoituksemme oli luoda selkeyttä aineistoon, jolloin mahdollistimme selkeiden ja luotettavien johtopäätösten tekemisen tutkittavasta aiheestamme. Mielestämme menetelmänä sisällönanalyysi sopi parhaiten tutkimustulosten analysointiin, koska pyrimme saamaan tutkimustulokset mahdollisimman tarkasti kuvaamaan haastateltavien omakohtaisia kokemuksia. Ammatillisen ja eettisen otteen ylläpitäminen vastauksiin ja koko opinnäytetyöprosessiin tekee tutkimuksestamme luotettavamman.

8.5 Tutkimuksen luotettavuus

Usein pohdinnan aiheena ovat olleet laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerit. Kun luotettavuutta arvioidaan, on tärkeää muistaa tutkimuksen tarkoitus, aineiston keruu ja analysointi, tutkimukseen osallistuvat tiedonantajat, tutkimuksen kesto ja omat sitoumukset tutkimukseen, sillä nämä asiat koostavat lähes koko tutkimuksen. Jokaisessa tutkimuksen vaiheessa täytyisi muistaa pohtia tiedon luotettavuutta tutkijana. Tutkijalta edellytetään rehellisyyttä, tunnollisuutta ja sitä, että tutkija on aidosti kiinnostunut tutkimuksestaan. Tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden takaa tieteellisten käytäntöjen noudattaminen. Tutkimuksen luotettavuus paranee, kun tutkimuksen etenemisestä raportoidaan tarkasti ja annetaan lukijalle riittävän yksityiskohtainen selvitys tutkimuksesta. Luotettavassa tutkimuksessa esitellään teoreettiset lähtökohdat sekä niiden liittyminen tutkimukseen, kerrotaan taustatietoja tutkittavista henkilöistä ja selvitetään taustatekijät tutkimusaiheeseen sekä raportoidaan aineiston keruusta ja analyysistä tarkasti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–139; Kuula 2006, 35; Willberg 2009, 8.)

Oma kiinnostuksemme aiheesta on lisännyt mielenkiintoamme tehdä tutkimuksesta syvällinen, tuore ja luotettava. Tuoreiden lähteiden käyttäminen teoriapohjana viestii siitä,

ettei tutkimuksemme ole aikaansa jäljessä ja koottu tieto ei ole vanhentunutta. Tutkimuksemme luotettavuutta lisää, että olemme opinnäytetyössämme käyttäneet monipuolisesti eri lähteitä, joita olemme tarkastelleet kriittisesti. Haastatteluista saatu tieto on hankittu kasvokkain haastateltavien kanssa, jolloin on mahdollista havainnoida haastateltavaa muutenkin kuin kuuntelemalla häntä. Äänenpaino, ilmeet ja eleet kertovat paljon siitä mille haastateltavasta tuntuu. Haastatteluissa pyrimme siihen, että emme johdattelleet haastateltavaa antamaan jotain tiettyä vastausta, vaan annoimme haastateltavan kertoa itse tilanteista hänen kokemallaan tavalla. Haastatteluista saamaamme tietoa emme ole muokanneet mitenkään, vaan hyödyntäneet sen juuri niin kuin haastateltavat ovat kertoneet. Epäselvän vastauksen eteen tullessa haastattelun aikana kysyimme haastateltavalta, että ymmärsimmekö oikein hänen tarkoituksensa, ettei vääriä tulkintoja pääsisi syntymään. Teemahaastattelun hyviksi puoliksi koimme sen, että haastattelun aikana pystyimme esittämään tarkentavia kysymyksiä ja ikään kuin motivoimaan haastateltavaa kertomaan aiheesta vapaammin ja enemmän, mikäli hän niin tahtoi. Haastattelutilanteesta pyrimme tekemään luottamuksellisen ja avoimen. Haastatteluja tehdessämme suhtauduimme kunnioittavasti haastattelemiimme nuoriin sekä käyttäydyimme sääntöjen ja asianmukaisesti. Luotamme siihen, että haastateltavat ovat puhuneet totta haastattelujen aikana.

8.6 Tutkimuksen eettisyys

Ennen opinnäyteprosessiin lähtemistä olimme tutustuneet Diakonia-ammattikorkeakoulun ohjeistukseen eettisistä periaatteista ja olimme tulleet siihen tulokseen, että pystymme noudattamaan eettisiä ohjeita tehdessämme opinnäytetyömme yhteistyössä Nuorten Koti Poukaman kanssa. Tavoitteenamme on säilyttää eettinen näkökulma kaikissa opinnäytetyömme työvaiheissa. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Eettiseen toimintaan kuuluu, että tutkittavien ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta täytyy kunnioittaa ja tehdä tutkimus niin, että siitä ei aiheudu tutkittavalle minkäänlaista vahinkoa. Tutkijana ollessa on tärkeää kunnioittaa myös toisten tekemiä tutkimuksia. (Kuula 2006, 24.)

Ennen haastatteluihin siirtymistä, esitimme haastattelurungon Nuorten Koti Poukaman esimiehelle, joka hyväksyi haastattelurungon ja kertoi omia ehdotuksiaan kysymysten suhteen. Haastateltaville laadimme suostumuskaavakkeen (liite 3), koska tutkimus- tai kehittämishankkeeseen osallistuvien henkilöiden tulee antaa lupa tietojensa käyttämiseen ja tutkimuksen tekemiseen (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12). Suostumuskaavakkeessa haastateltavat lupaavat, että haastatteluaineistoa saa käyttää tähän opinnäytetyöhön. Haastateltavilta luvan saaminen edellyttää sitä, että heille on kerrottu opinnäytetyöstä ja sen tavoitteista. Samalla opinnäytetyön tekijät sitoutuvat aineiston käytössä ja säilyttämisessä siihen, että materiaali ei joudu muuhun kuin sovittuun tarkoitukseen. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12.) Esittelimme haastateltaville opinnäytetyömme aiheita ja tavoitteita, joihin tähtäämme. Kaikki haastateltavat allekirjoittivat suostumuskaavakkeen. Kerroimme heille, että allekirjoittaessamme kaavakkeen itse, sitoudumme salassapitovelvollisuuteen sekä siihen, että aineistoa käytetään ainoastaan opinnäytetyöhön ja että se säilytetään sekä hävitetään asianmukaisella tavalla. Suostumuskaavaketta allekirjoittaessamme lupasimme haastateltaville myös sen, että he pysyvät anonyymeina ja heidän henkilöllisyytensä ei paljastu, eikä heitä voi tunnistaa tutkimuksesta. Opinnäytetyöprosessin päätyttyä haastateltavien antamat nauhoitetut haastattelut tullaan hävittämään asianmukaisella tavalla. Myös tietokoneelle litteroidut haastattelut poistetaan prosessin päätyttyä.

Joulukuussa 2012 Nuorten Koti Poukaman johtaja Pia Oksman-Jokisaari antoi meille suostumuksen tehdä opinnäytetyön yhteistyössä Poukaman kanssa. Raportoimme koko opinnäytetyön ajan työyhteisöä tutkimuksemme etenemisestä ja he olivat tiiviisti mukana opinnäytetyöprosessissamme.

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksemme koostuvat neljän Nuorten Koti Poukamassa olleen nuoren antamista haastatteluista ja niiden analysoinnista. Tutkimustulokset on luokiteltu aihealueittain nuorten kokemina: nuoruus elämänvaiheena, suhtautuminen päihteisiin, elämänhallinta sekä sijoitusaika Nuorten Koti Poukamassa. Esittelemme tutkimustulokset haastat-

telukysymysten luokittelun mukaan. Haastateltujen nuorten ajatuksia lainaamme suoraan haastatteluista. Lainauksien loppuissa N-merkintä tarkoittaa nuorta ja numero kirjaimen perässä kertoo, monennestako haastateltavasta on kyse.

9.1 Nuorten kokemuksia nuoruudesta elämänvaiheena

Nuoruus elämänvaiheena osiossa selvitimme, millaiseksi nuoret kokevat nuoruuden, millaisia asioita nuoruuteen nuorten mielestä kuuluu ja miten suurena osana nuoruutta sijoitus Nuorten Koti Poukamaan koettiin. Haastatteluissa pohdittiin myös sitä millainen haastateltavien nuoruus mahdollisesti olisi ollut ilman sijoitusjaksoa. Käytämme haastattemistamme nuorista nimitystä haastateltava tai nuori.

Haastateltavat kertoivat nuoruuteen olennaisesti kuuluvan eri asioiden kokeilun. Nuoruutensa aikana kaikki haastateltavat kertoivat kokeilleensa omia ja muiden asettamia rajoja, ja myös päihdekokeilut olivat iso osa heidän nuoruuttaan. Kaikki haastateltavat kokivat nuoruuteen olennaisesti kuuluvan ajanvieton kavereiden kanssa. Puolet haastateltavista koki myös erilaisten velvollisuuksien, kuten koulunkäynnin, kuuluvan osaksi nuoruutta. Nuoret ajattelivat nuoruuden myös vapaudeksi, jolloin ei ole vastuuta kannettavana ja voi elää huoletta, ennen kuin pitää ryhdistäytyä aikuisuuteen.

No siinä valmistaudutaan siihen tulevaisuuteen ehkä kaikista eniten, käydään just ne koulut ja opetellaan omat niinku elämän semmoset niinku arvot. N1

Nuoruuteen kuuluu se ettei oo niin paljoo vastuuta ku tälleen täysikäsenä, ei tarvii nii paljoo huolehtii laskuista sun muista. N4

Osalle nuorista Nuorten Koti Poukama ei ollut ensimmäinen sijoituspaikka. Kolme haasteltavista koki sijoituksen Poukamaan hyödylliseksi ja tarpeelliseksi. He kokivat, että sijoitusajalla oli merkittävä vaikutus heidän tämänhetkiseen elämäntilanteeseensa. Kaksi haasteltavista kuvasi, että ilman sijoitusta Poukamaan he varmaan olisivat tällä hetkellä täysin rappiolla tai jopa vankilassa. Kolme nuorista ajatteli sijoitusajan olleen hyvin iso osa heidän nuoruuttaan. Nuoret kokivat, että sijoitusaikanaan he olivat joutuneet jäämään paitsi joistain nuoruuteen normaalisti kuuluvista asioista. Toki he eivät olleet jääneet paitsi mistään sellaisesta, mitä ei voisi tehdä ja kokea jälkeenpäin, mutta

silloin paitsi jääminen tuntui kovin harmittavalle. Kaksi nuorista harmitteli erityisesti sitä, että oli joutunut jättämään juhlimatta Poukamassa olon takia esimerkiksi synttäreitä ja muita nuorten suosimia juhlapyhiä.

Kyllä mulla jäi siinä kahet synttärit niinku, täällä piti juhlia, kaks uutta-vuotta, kaks vappua ja kaks juhannusta N4

En päässy esim. ajaa kevarikorttia ja kaikkee tämmöstä N4

9.2 Nuorten suhtautuminen päihteisiin

Kaikki haastattelemamme nuoret aloittivat päihteidenkäytön 13–14 -vuotiaana ja heillä päihteiden käyttö muodostui säännölliseksi 14 vuoden iässä. Haastattelemistamme nuorista kahdella oli ongelma alkoholin kanssa ja yhdellä nuorella kuvioissa mukana alkoholin lisäksi olivat erilaiset lääkkeet sekä kannabistuotteet. Yksi haastateltavista käytti pääsääntöisesti huumausaineiksi luokiteltavia aineita laidasta laitaan. Kaksi nuorista koki kaveripiirillä olleen merkittävä osuus päihteidenkäyttöön ja sen aloittamiseen. Kaveripiirillä oli myös suuri vaikutus siihen, mitä päihteitä nuori käytti. Kaksi nuorista koki päihteidenkäytön hauskuuden yhdeksi syyksi, minkä vuoksi he käyttävät päihteitä.

Vaihtu kaveriporukka erilaiseen ja siellä sit kaikki porukka veti douppia jonkun verran ja sieltä kauttahan se sit lähti koko homma liikenteeseen. N4

Se on hauskaa (päihteiden käyttö). Kännissä on kiva olla. N1

Yksi haastateltavista ajatteli päihteidenkäytön olevan itselleen pieni ongelma ja kolme muuta haasteltavaa eivät kokeneet, että heidän päihteidenkäyttönsä olisi muodostunut ongelmaksi asti. Haastateltavat kertoivat, että joillekin muille, kuten sosiaalityöntekijöille tai vanhemmille, heidän päihteidenkäyttönsä oli ongelma. Jokainen haastateltavista kertoi, että päihteidenkäytön seurauksena ilmeni ongelmia vanhempien kanssa ja yleisesti ihmissuhteissa. Kaksi haastateltavista sanoi päihteidenkäytön ilmenevän arkielämässä esimerkiksi koulusta lintsamisena.

Äitin kanssa aika rajut riitelyt tai riidat. N1

Halusimme selvittää muuttuiko nuorten oma käsitys päihteidenkäytöstä sijoituksen aikana ja jokaiselta saimme kielteisen vastauksen. Kolme haastateltavista oli kuitenkin sitä mieltä, että Poukamassa olo auttoi ajattelemaan asioita ja niiden merkityksiä sekä seurauksia ja ilman sijoitusta heidän päihteidenkäyttönsä olisi tällä hetkellä runsaampaa.

Omasta päästä se päihteidenkäyttö on ollu mulla enemmän kiinni, kun täällä olost. N4

Se täältä saatu ajatus on kyllä jäänyt päähän, vaikka ei nyt toimiskaan sillä tavalla joka päivä. N2

9.3 Nuorten kokemuksia omasta elämänhallinnasta

Haastateltavista kaksi kertoi Poukaman säännöllisen päivärytmin olleen yksi positiivisista asioista oman elämänhallinnan kannalta. Haastateltavista kolme puolestaan kertoi oppineensa sijoitusaikana hoitamaan omia asioitaan paremmin. Haastateltavat nuoret kokivat, että he saivat Poukamasta tarpeeksi apua ja tukea itsenäisen elämän opetteluun ja aloittamiseen. Yksi haastateltavista esitti kuitenkin, että oman elämänhallinnan vahvistumisen vuoksi Poukaman työntekijät voisivat valmiiden ratkaisumallien sijaan pyytää nuorta itseään miettimään ratkaisuehdotuksia erilaisiin tilanteisiin. Tällöin nuoren tulisi pohtia syvällisemmin erilaisia syy-seuraussuhteita ja miettiä itselleen sopivimpia ratkaisuvaihtoehtoja.

Kun miettii silleen, et oisin lähtenyt kotoo, niin en usko et oisin pärjännyt. N3

Kaikki haastateltavat ajattelivat, että heidän päihteidenkäytössään suhteessa elämänhallintaan on tapahtunut muutosta positiiviseen suuntaan verrattuna siihen mitä se oli ennen Poukamaan tuloa ja heti Poukamasta pois lähdön jälkeen. Kaksi haastateltavista kertoi, että heidän päihteidenkäyttönsä on vähentynyt huomattavasti ja muista elämän asioista on tullut merkityksellisempiä.

Kaikki huumeet on jääny pois. Kuukauden/kahden välein saatan juoda. N4

9.4 Nuorten kokemuksia sijoitusajasta

Kaikki haastateltavat tunsivat saaneensa apua ja tukea Poukamasta päihteiden käytön kohtuullistamiseen siinä määrin kun he tarvitsivat. Jokainen haastateltava koki myös, että Poukaman yksi keskeisistä työmenetelmistä, eli nuoren ja ohjaajan väliset henkilökohtaiset keskustelut toteutuivat jokaisen nuoren kohdalla tuloksia tuoden. Toiset haastateltavista kokivat henkilökohtaiset keskustelut tarpeellisemmiksi kuin toiset. Haastateltavista puolet ajatteli keskusteluita järjestettävän liian usein heidän tarpeisiinsa nähden.

Poukaman hyväksi puoliksi nuoret mainitsivat muun muassa sen, että laitoksessa ei ole liian tiukat säännöt, vaan sellaiset, mihin on helppo sopeutua ja sitoutua. Nuoret olivat sitä mieltä, että Poukaman työntekijät ovat mukavia ja ammattitaitoisia. Myös Poukaman hyviä ja useita eri harrastusmahdollisuuksia keuhuttiin. Nuoret olivat myös iloisia siitä, että henkilökunnalla oli tarpeeksi aikaa huomioida heidän yksilölliset toiveet ja tarpeet. Nuorten mielestä Poukamasta oltiin riittävässä määrin yhteydessä myös heidän perheisiinsä.

Tää voi niinku oikeesti tulla esimerkiksi jollekin kodiks. N1

Nuoret olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä Poukaman toimintaan, mutta myös kehitettävää löytyi. Kaksi haastateltavista oli sitä mieltä, että kehittääkseen toimintaansa ja estääkseen nuorten päihteidenkäytön, Poukamassa tulisi ottaa seuloja useammin. Kaksi nuorista ehdotti, että seulat voisivat olla kolme kertaa viikossa, satunnaisina päivinä. Nuoret kertoivat, että osalla Poukamassa asuvista nuorista on suuri halu käyttää huumausaineita ja huumausaineita pyritään käyttämään sekä tuomaan taloon keinolla millä hyvänsä. Nuoret pystyvät käyttämään aineita myös koulussa ollessaan, joten jos seulat olisivat useamman kerran viikossa, voisi mahdollisesti joku aina jäädä kiinni käytöstä ja näin päihteiden käyttö mahdollisesti talossa vähentyisi. Toisena kehitysideana nuorilta tuli esille, ettei valmiita ratkaisumalleja annettaisi, kuten jo aikaisemmin tutkimustuloksissa mainitsimme.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Noudatimme laatimaamme tutkimussuunnitelmaa, jonka mukaan pääasiallisena tarkoituksenamme oli selvittää kuinka sijoitusaika Nuorten Koti Poukamaan vaikutti sieltä jo pois muuttaneisiin nuoriin ja millaisena sijoituspaikkana nuoret Poukaman kokivat. Poukaman ollessa päihdehuoltoon erikoistunut laitos, halusimme selvittää millainen vaikutus sijoitusajalla oli nuorten tämän hetkiseen päihteidenkäytön hallintaan. Työsämme selvitämme myös sen, miten nuoret itse kokivat oman päihteidenkäyttönsä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa Poukaman henkilökunnalle tietoa hyviksi havaituista toimintamenetelmistä ja siitä, miten nuoret ovat kokonaisuudessaan kokeneet heidän toimintansa ja millaisia kehittämishaasteita nuoret löysivät.

10.1 Päihteiden käyttö osana nuoruutta

Haastateltavamme nuoret aloittivat päihteidenkäytön 13–14 vuoden iässä. Kaikilla nuorille ensimmäisen päihdekokeilun jälkeen päihteidenkäyttö muodostui säännölliseksi 14 vuoden iässä. Haastatteluissa esiin tulleet haastateltavien yhteiset syyt päihteiden käytön aloittamiseen olivat kaveriporukan vaikutus, päihteidenkäytön hauskuus ja kokeilunhalu sekä heidän kokemuksensa siitä, että päihteidenkäyttö kuuluu sen ikäisille. Mielestämme päihteiden käytön hauskuus ei ole konkreettinen syy käyttää päihteitä haitaksi asti ja olemme myös sitä mieltä, että haastattelemiemme nuorten päihteidenkäytön aloittamisikä on ollut aivan liian varhainen. Ahonen, Hyttinen ja Ronkainen (2008) selvittivät opinnäytetyötä varten tekemässään tutkimuksessa nuorten päihteidenkäyttöön liittyviä tekijöitä. Tutkimuksessaan he totesivat myös kaveriporukan merkityksen nuorten päihteidenkäyttöön, mikäli kaveriporukassa käytetään päihteitä, on nuorella itselläänkin silloin suurempi houkutus päihteidenkäyttöön. Heidän opinnäytetyötä varten haastattelemiensa nuorten kaveriporukat koostuivat pääsääntöisesti päihteitä käyttävistä nuorista. (Ahonen, Hyttinen & Ronkainen 2008.) Yksittäisenä syynä päihteidenkäytön aloittamiseen ja päihteidenkäyttöön nousi myös sukurasitteiden vaikutus. Vanhempien alkoholinkäyttö ja heidän asenteensa alkoholiin vaikuttavat nuoreen ja hänen omiin juomistapoihinsa. Nuori voi oppia vanhemmiltaan, että ongelmista ja eri kriiseistä selviää alkoholin avulla. (Saarto 2011.) Nuori, jolla on päihderiippuvuuden kehittymiselle altistavia

perintötekijöitä, on taipuvaisempi jatkamaan päihteiden käyttöä ja kokeilemaan erilaisia päihteitä. Hänen päihteiden käyttönsä voi kehittyä todennäköisemmin ja nopeammin riippuvuudeksi kuin sellaisella henkilöillä, joilla altistavia perintötekijöitä ei ole. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2013b.) Haastatteluista tuli ilmi, että haastateltavat käyttivät pitkälti samoja päihteitä kuin muutkin heidän omassa kaveriporukassaan. Mikäli haastateltavan kaveriporukassa käytettiin alkoholia, haastateltava nuorikin käytti alkoholia, ja jos kaveriporukassa alkoholin lisäksi käytettiin huumeita, haastateltava nuori käytti myös alkoholia ja huumeita. Kaveriporukassa käytettävät päihteet näyttävät vaikuttavan ratkaisevasti siihen, mitä päihteitä nuori itse alkaa käyttää.

Nuoret antoivat ymmärtää muun muassa perhesuhteiden ja koulutilanteiden olevan kunnossa ennen päihteiden käytön aloittamista. Nuoret kokivat myös, ettei päihteiden käyttö vaikuttanut juurikaan koulunkäyntiin lukuun ottamatta satunnaisia poissaoloja. Erään haastateltavan mukaan päihteiden käytöllä ei ollut vaikutusta koulunkäyntiin lainkaan, koska kouluunkin pystyi menemään päihtyneenä. Tämä kommentti on kuitenkin ristiriitainen, koska haastateltava itse kertoi, että hänen lastensuojelutarpeensa selvitys lähti liikkeelle juuri koulusta siellä heränneestä epäilystä nuoren päihteidenkäytöstä. Nuoret kokivat koulunkäynnin kuuluvan oleelliseksi osaksi nuoruutta, mutta näiden tulosten mukaan he eivät ottaneet sitä kuitenkaan kovin vakavasti, jos he ajattelevat koulunkin olevan sopiva paikka, jossa olla päihtyneenä. Mielestämme tämäkin tulos osoittaa jo sitä, että nuorten päihteiden käyttö on edennyt ongelmalliselle tasolle, vaikka lähes jokainen nuori sen kiisti. Alkoholin käytön aloittamisella nuoressa iässä voi olla paljon vaikutusta koulunkäyntiin ja opiskelumotivaatioon. Alkoholinkäyttöön liittyvä ajanvietto tai siitä johtuvat ongelmat voivat viedä ajatukset kauas koulumaailmasta ja siihen liittyvistä haasteista. Kiinnostus koulua kohtaan heikkenee ja koulumenestys huononee. Kouluun liittyvät haasteet tuntuvat ylivoimaisilta ja se voi aiheuttaa tunteen elämänhallinnan heikkenemisestä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c.)

10.2 Sijoitusajan vaikutukset nuoriin

Vain yksi neljästä nuoresta koki päihteidenkäytön itselleen pienimuotoiseksi ongelmaksi. Muut haastateltavat ajattelivat, ettei päihteiden käyttö ole ollut missään vaiheessa ongelmallista omasta mielestä, mutta ongelmalliseksi sen luokittelivat esimerkiksi van-

hemmat tai sosiaalityöntekijät. Kaikki haastateltavat kokivat heidän päihteiden käyttön-
sä vaikuttaneen heidän perhetilanteisiinsa negatiivisella tavalla. Ristiriitaista onkin, että
pääasiassa nuoret eivät kokeneet, että päihteidenkäyttö oli heille ongelma, mutta silti
kolme haastateltavista koki, että sijoitusajasta oli heille hyötyä. Tätä ristiriitaisuutta kui-
tenkin selittää se, että vaikka nuoret eivät kokeneet päihteiden käyttöään ongelmallisek-
si, niin nuoret kokivat saavansa sijoitusajasta apua muunlaiseen elämänhallintaan. Anu
Piirainen (2013) teki tutkimuksen opinnäytetyötään varten, jossa kävi ilmi se, että suu-
rin osa nuorista ei itse tunnista ongelmaa päihteidenkäytössään (Piirainen 2013). Vaikka
päihteiden käyttöä ei juuri mielletty ongelmaksi, niin silti kolme neljästä haastateltavas-
ta kuitenkin ajatteli sijoituksen olleen heille hyödyllinen ja tarpeellinen, vaikka he ajat-
telivatkin sen vieneen ison osan heidän nuoruudestaan.

Kaksi haastateltavista arveli, että ilman sijoitusta Poukamaan heidän elämänsä olisi tällä
hetkellä siinä pisteessä, että he voisivat olla suljetussa laitoksessa tai vankilassa. Osittai-
sena syynä arveltuun elämäntilanteeseen liittyisi päihteidenkäyttö ja sen seurauksena
olevat tekijät. Muut nuoret ajattelivat, että heidän päihteidenkäyttönsä olisi tällä hetkellä
rajua, jos sijoitusta ei olisi ollut. Ristiriitaista tässä on se, etteivät nuoret näe sitä, miksi
heidän sijoitettiin päihdeosaamiseen erikoistuneeseen lastensuojelulaitokseen. Nuoret
eivät kokeneet päihteiden käyttöä ongelmaksi vaan osaksi nuoruutta. Haastatteluissa
ilmeni myös se, että haastattelemamme nuoret aloittivat päihteiden käytön hyvin nuori-
na ja siitä muodostui nopeasti säännöllistä. Osa haastateltavista on käyttänyt päihteitä
lähestulkoon laidasta laitaan, mutta siltikään he eivät koe päihteiden käytön olleen mis-
sään vaiheessa ongelmallista.

Kolme nuorista koki sijoituksen heille hyvänä ratkaisuna ja ajattelevat sijoituksella ol-
leen merkittävä vaikutus heidän tämän hetkiseen elämäntilanteeseensa. Vieläkään emme
täysin ymmärrä nuorten ajatusmaailmaa, sillä jos he kokivat, että heillä ei ole ollut
päihdeongelmaa, niin miksi silti lähes jokainen on kokenut sijoituksen tarpeelliseksi ja
sen vaikutuksen olevan merkittävä tämän hetkiseen elämäntilanteeseen. Ajattelemme
kuitenkin, että tämä selittyy osittain sillä, että nuoret kokivat saavansa sijoituksesta
myös muutakin kuin päihteisiin liittyvää apua. Olemme iloisia siitä, että voimme tämän
tutkimuksen tehtyämme todeta, että haastattelemamme nuoret ovat vähentäneet päihte-
iden käyttöään merkittävästi ja nuoret kokevat, että sijoitusajasta on ollut heille kokonai-
suudessa suuri hyöty.

10.3 Poukaman toiminnan vaikutukset elämänhallintaan

Sijoitus Poukamaan auttoi nuoria arkielämän asioiden opettelemisessa ja niiden hoitamisessa. Muun muassa raha-asioiden hoitamisen opettelulla on suuri vaikutus siihen, kuinka he tällä hetkellä pärjäävät omissa asunnoissaan. Saatujen tutkimustulosten mukaan nuoret olivat pääsääntöisesti hyvin tyytyväisiä Poukaman toimintaan. He kokivat, että saivat Poukamasta apua ja tukea päihteidenkäytön kohtuullistamiseen siinä määrin, kun tarvetta oli. Nuoret kokivat, että apua ja tukea oli tarpeeksi tarjolla, eivätkä he jääneet kaipaamaan sitä enempää. Haastateltavat kokivat, että henkilökohtaiset keskustelut oman ohjaajan toteutuivat tarvittavissa määrin heidän kohdallaan. Haastattelemamme nuoret kokivat myös Poukaman henkilökunnan tarpeeksi päteväksi kyseiselle alalle. Jokaisessa haastattelussa tuli ilmi, että nuoret tunsivat Poukaman olevan hyvä ja turvallinen paikka olla. Nuoret kokivat, että Poukama ei ole sijoituspaikkana liian rajoitettu, joten Poukaman sääntöihin on helppo sitoutua ja sopeutua. Nuoret ajattelivat, että heidät huomioitiin yksilöinä ja heidän tarpeisiinsa vastattiin sijoituksen aikana. Nuorten mielestä myös heidän perheisiinsä oltiin yhteydessä riittävässä määrin. Tämä viestii mielestämme siitä, että nuoret luottivat paljon Poukaman henkilökuntaan, eivätkä tunteneet sijoitusaikana oloaan ahdistuneeksi.

10.4 Nuorten esittämät kehitysideat Poukamalle

Kehitysideoina Poukamaan nuoret kertoivat, että henkilökunnan kannattaisi pitää seuloja nuorille vieläkin useammin. Tällä tavoin henkilökunta pystyisi kenties vielä enemmän estämään nuorten päihteiden käyttöä talossa. Pelko jatkuvista seuloista oli haasteltavien mielestä yksi päihteidenkäyttöön vaikuttava tekijä. Nuoret kehottivat henkilökuntaa havainnoimaan nuorten käytöstä vielä entistä tarkemmin, huomatakseen ovatko nuoret päihteiden vaikutuksen alaisina. Kyseinen ehdotus seulojenotosta sotii kuitenkin hieman lastensuojelulaissa määriteltyä kohtaa, henkilötarkastus ja henkilöratsaus, vastaan, koska lain mukaan päihdeseulan saa ottaa vain silloin, kun on perusteltu syy epäillä, että henkilö on päihdyttävänaineen vaikutuksen alaisena (Lastensuojelulaki 2007).

Toiseksi kehityshaasteeksi tutkimustuloksista nousi myös se, ettei Poukaman henkilökunnan tulisi antaa nuorille valmiita ratkaisumalleja, vaan pistää nuoret itse miettimään erilaisia ratkaisukeinoja. Tämä tukisi nuoria vielä enemmän löytämään omat vahvuutensa ja he saisivat onnistumisen kokemuksia, kun heille tulisi tunne siitä, että he ovat ratkaisseet ongelman itsenäisesti. Tämä taas puolestaan antaisi hyvää pohjaa tulevalle itsenäiselle elämälle, jolloin heillä ei ole ketään antamassa valmiita ratkaisuja erilaisiin ongelmatilanteisiin.

Ajattelemme, että jos nuoret eivät olisi kokeneet Poukamaa hyväksi sijoituspaikaksi, he tuskin olisivat kertoneet kuinka Poukaman toimintaa voisi vielä parantaa. He antoivat konkreettisia neuvoja, joiden avulla Poukamassa olevien päihdehakuisten nuorten päihdeiden käyttömahdollisuuksia saataisiin vieläkin pienemmiksi. Nuoret antoivat haastattelussa paljon hyödyllistä tietoa myös omasta toiminnastaan Poukamassa. He kertoivat esimerkkejä muun muassa siitä minne voisi piilottaa koulusta tai kotilomilta tuotuja aineita ja muutenkin valaisivat minkälaisia eri aivoituksia nuoret voivat keksiä Poukamassa ollessaan. Mikäli nuorilla olisi jäänyt huonoja ja tai katkeria kokemuksia sijoitusajasta, he tuskin olisivat olleet halukkaita auttamaan Poukaman henkilökuntaa kehittämään toimintaansa.

11 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli meille haastava ja opettavainen prosessi. Vaikka koko ajan tiesimme, että kyseessä on iso prosessi, niin silti loppupeleissä hiukan yllätyimme, kuinka paljon opinnäytetyön teko vei kokonaisuudessaan aikaa. Jälkikäteen ajateltuna opinnäytetyön teon olisi voinut aloittaa vieläkin aikaisemmin. Alkuperäisen suunnitelman aikataulus ei pitänyt kohdallamme, joka johtui osittain siitä, ettemme saaneet nuorilta haastatteluja sinä ajankohtana, kun olimme suunnitelleet. Mielestämme olimme hyvä parivaljakko opinnäytetyön tekemiseen, ja tehtävän tekoa suuresti helpotti se, että olemme keskenämme tekemisissä paljon koulunkin ulkopuolella. Tehdessämme kahdestaan opinnäytetyötä meillä oli kokoajan läsnä toisen tuki, emmekä jääneet yksin hankalalta tuntuvien kohtien kanssa missään vaiheessa, vaan ratkaisuja tehtävän etenemiselle etsittiin yhdessä. Tieto siitä, että vertaistukea oli saatavilla lähes kellon ympäri, oli helpottavaa. Parin kanssa työskennellessä näkökulmia erilaisiin tilanteisiin löytyy myös enemmän kun yksin työskennellessä. Olemme tyytyväisiä siihen, miten suoriuduimme tästä haasteesta parina.

Tämän prosessin aikana olemme molemmat kasvaneet ammatillisesti paljon. Koko tutkimusprosessin ajan meillä oli ammatillinen ote osana tutkimustyötämme. Olemme huomanneet ammatillisen kasvumme myötä oppineemme hahmottamaan tilanteita kokonaisvaltaisemmin ja olemme oppineet analysoimaan tuloksia ja tilanteita aiempaa paremmin. Olemme oppineet muuttamaan toimintaamme tilanteiden mukaan, mikä osoittaa mielestämme joustavuutta, luovuutta ja ammatillista kehitystä. Omiin kokemuksiin luottaminen ja omiin taitoihinsa uskomisen vahvistaa ammatti-identiteettiä. Luottamus omaan ammattitaitoomme sosiaalialan ammattilaisina on vahvistunut, ja lähdemme luottavaisin mielin valmiina sosionomeina kohti työelämää.

Toivomme, että opinnäytetyötä varten tekemästämme tutkimuksesta on hyötyä Nuorten Koti Poukamalle. Päihdeongelmaisten nuorten kanssa työskennellessä laitososuhteissa, kuulee harvemmin kiitosta tehdystä työstä nuorten suusta. Uskomme, että haastateltaviemme nuorten mielipiteet Nuorten Koti Poukaman toiminnasta ovat arvokasta palautetta henkilökunnalle, jonka avulla he jaksavat jatkaa tärkeää työtään. Nuorten kokemista hyvistä asioista kannattaa jatkossakin pitää kiinni sekä nuorten kertomia kehittä-

tämishaasteita voisi miettiä vakavissaan, sillä nuorethan taloa asuttavat ympärivuorokautisesti. On syytä pohtia, miten toimintaa voidaan viedä eteenpäin ja kehittää niin, että sijoitusaika olisi nuorille hyödyllisempi ja antoisampi sekä rajoittaisi heidän yritystään päihteiden käyttöön. Uskomme, että tutkimustulosten pohjalta Poukaman työyhteisön on helpompi ruveta miettimään omia toimintatapojaan nuorten kanssa työskennellessä, ottaen huomioon nuorten mainitsemat hyvät puolet, kehittämishaasteet sekä nuorten näkökulmat. Toivomme, että Poukaman työyhteisö saisi tästä opinnäytetyöstä kenties jotain uusia ideoita tai toimintamenetelmiä käyttöönsä. Mielestämme itsenäisen nuoren roolikartta olisi hyvä työväline Poukamaan esimerkiksi henkilökohtaisten keskustelujen tueksi.

Koemme hyvänä asiana sen, että haastattelemamme nuoret ovat olleet poissa Poukamasta vähintään vuoden, joten nyt he pystyvät tarkastelemaan Poukaman toimintaa erilaisesta näkökulmasta kuin vasta Poukamasta lähdettyään. Haastateltavamme nuoret ovat olleet poissa Poukamasta jo sen aikaa, että he pystyivät kertomaan, miten sijoitusaika on oikeasti vaikuttanut heihin. Mikäli he olivat alussa katkeria sijoitukseen joutumisesta, ovat he luultavasti tänä aikana ehtineet päästä yli katkeruuden tunnoista ja syvällisesti ajatelleet sijoituksen hyötyjä. Haastatteluissakin nuorilla tuli sellaisia ajatuksia ilmi, ettei sijoitusaikana osannut kaikkia asioita ajatella niin kun tällä hetkellä, talosta jo pois muuttaneena.

Teemahaastattelu oli haastattelumenetelmänä toimiva ja meidän tutkimukseemme sopiva. Haastatteluissa oli tietty runko, jonka mukaan haastattelut kulkivat, mutta nuorilla oli mahdollisuus kertoa kokemuksiaan ja ajatuksiaan liittyen muihinkin kun teemaruunun aihealueisiin. Haastattelujen purku kuitenkin oli työläämpää, koska asiat eivät menneet teemahaastatteluruunun mukaisessa järjestyksessä. Haastatteluista olisi voinut tulla antoisimmat, jos olisimme toimittaneet teemahaastatteluruunun nuorille etukäteen nähtäväksi. He olisivat halutessaan voineet miettiä kysymyksiä jo valmiiksi ja olisivat jännittäneet ehkä vähemmän haastattelun antamista. Toki nuorille kerrottiin etukäteen, mistä asioista haluaisimme saada haastatteluissa tietoa, mutta rungon lähettäminen heille vaikka sähköpostilla olisi ollut viisasta. Tarkoituksena oli alun perin saada viisi haastattelua, mutta viidennen haastattelun saaminen peruuntui viime hetkillä, joten emme enää käyneet etsimään uutta haastateltavaa peruuntuneen tilalle. Haastattelemamme nuoret valikoituivat aika satunnaisesti haastateltavaksi opinnäytetyöhön. Se oli toisaalta hyvä

asia, sillä toisen meistä tuntiessa Poukaman nuorisoa, hän ei voinut nyt millään lailla vaikuttaa tutkimustulosten lopulliseen suuntaan. Mikäli hän olisi valitsemalla valinnut nuoria haastatteluun, se olisi voinut vaikuttaa tutkimustuloksiin merkittävästi, sillä hän olisi voinut valita nuoria, joiden ajattelumaailman hän jo entuudestaan tuntisi.

Tutkimusta voi hyödyntää muissakin päihdetyöhön erikoistuneissa nuortenkodeissa, sillä kyseisten laitosten nuorilla voi olla sijoituksesta samankaltaisia kokemuksia kuin Poukamaan sijoitetuilla nuorilla. Toivomme, että tämän tutkimuksen myötä muidenkin samankaltaisten laitosten työyhteisöjen mielenkiinto heräisi selvittämään juuri oman yksikkönsä nuorten kokemuksia sijoituksesta. Samalla hekin saisivat tietoonsa millainen vaikutus päihdetyöllä nuorten mielestä on ollut. Olemme olleet tyytyväisiä työelämän yhteistyökumppaniimme koko prosessin ajan. Olemme erityisen kiitollisia heidän luottamuksestaan meitä kohtaan tutkijoina ja siitä, että he antoivat meille vapaat kädet tehdä opinnäytetyön meitä kiinnostavasta aiheesta. Toisen meistä ollessa töissä Poukamassa jouduimme miettimään mahdollisia riskejä tutkimuksen tekemisestä omaan työpaikkaan. Tämän vuoksi mielestämme on hyödyllistä, että toinen tekijöistä pystyi tarkastelemaan asioita ja tutkimusta ulkopuolisen silmin, sillä hänelle kyseinen työkenttä oli suhteellisen vieras. Molemmat meistä saivat täysin uusia näkemyksiä ja ajatuksia Poukamassa tehtävästä työstä. Poukamassa työskentelevä opinnäytetyön tekijä sai uudenlaisen näkemyksen omaan työskentelyynsä sekä työskentelytapoihinsa. Toinen opinnäytetyöntekijöistä sai taas kattavaa ja korvaamatonta tietoa ennestään vieraasta sosiaalialan työkentästä.

Jatkotutkimusehdotuksena esittäisimme yhdeksi ehdotukseksi samanlaisen tutkimuksen tekemisen, jossa olisi enemmän vastaajia. Näin nuorten kokemuksista ja tunnoista saisi vieläkin kattavamman kuvan, sillä uskoisimme vastausten olevan hyvinkin erilaisia keskenään, mikäli vastauksen antajia olisi enemmän. Opinnäytetyötämme varten haastattelimme neljää nuorta, mutta millaiset olisivat tutkimustulokset porukan kasvaessa, se olisi mielenkiintoista selvittää. Ajattelimme kuitenkin omaan tutkimukseemme neljän haastateltavan olevan sopiva määrä. Toisena jatkotutkimusehdotuksena esittäisimme, että tutkimuksen voisi tehdä sijoituksessa olleiden nuorten vanhemmille. Olisi mielenkiintoista selvittää vanhempien kokemuksia sijoitusajasta ja sijoitusajan vaikutuksesta heidän vanhemmuuteensa ja perheeseensä. Millaisena vanhemmat kokisivat lastensa sijoitusajan ja millaista apua he kokisivat lapsensa saaneen päihdeongelmaansa ja miten

sijoitusaika muuten hyödyttäisi heidän lastaan ja heidän perhettään. Kokisivatko vanhemmat perheen saaneen kokonaisvaltaista tukea nuoren päihdeongelman hoitamiseen? Olisi mielenkiintoista verrata nuoren ja vanhempien antamia vastauksia ja näkökulmia keskenään.

Toivomme myös, että haastatteleville nuorille jäi haastatteluista miellyttävä kokemus, eivätkä he kokeneet haastattelutilannetta turhana. Tarkoituksenamme oli myös se, että nuoret saisivat vielä purkaa kokemuksiaan sijoitusajasta luottamuksellisen ilmapiirin vallitessa. Meille itsellemme jäi haastatteluista erittäin antoisa tunne ja olemme nuorille kiitollisia siitä, että nuoret osallistuivat tämän opinnäytetyön tekoon. Nuorissa on tämän yhteiskunnan tulevaisuus ja olemme sitä mieltä, että jokainen nuoruus on auttamisen arvoinen, eikä ketään apua tarvitsevaa saa jättää oman onnensa nojaan.

Olen kulkenut pitkän matkan

mutta olen vasta tässä.

”Olet vasta tässä”,

he sanovat.

Mutta kukaan ei kysy,

kuinka kaukaa

olen tähän hetkeen tullut.

Leinonen 1991

LÄHTEET

- Aalberg, Veikko & Siimes, Martti 2007. Lapsesta aikuiseksi - nuoren kypsyminen naisiksi tai mieheksi. Jyväskylä: Nemokustannus.
- Aaltonen, Marjo; Ojanen, Tuija; Vihunen, Riitta & Vilen, Marika 2003. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.
- Aer, Janne 2012. Lastensuojeluoikeus. Helsinki: Sanoma Pro.
- Ahonen, Minna; Hyttinen, Anne & Ronkainen, Piia 2008. ”Jokaisen oma asia” Päähteet yläkouluiikäisten tyttöjen elämässä. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 18.11.2013.
<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/25978/STH4SAPiiaRMinnaAAAnneH.pdf?sequence=1>
- Dahl, Päivi & Hirschovits, Tanja 2005. Tästä on kyse –tietoa päihteistä. 4. uudistettu painos. Helsinki: YAD, Youth Against Drugs ry.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampere: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Havio, Marjaliisa; Inkinen, Maria & Partanen Airi (toim.) 2009. Ehkäisevä päihdetyö. Jyväskylä: Sanoma Pro.
- Heikkonen, Kirsi & Välikangas, Heinituuli 2011. Elämänhallinta yksilön kokemuksena. Pulinapaja projektin merkitys nuorten elämänhallinnan kokemukselle. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 6.9.2013.
http://www.mielenterveysseura.fi/files/864/gradu_Heikkonen_Valikangas.pdf
- Huumausainelaki 2008. 373/30.5.2008. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 22.10.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080373>
- Kaunisto, Susanna 2012. Nuoren elämänhallinnan edistäminen toiminnallisilla menetelmillä – Elämänhallintakurssi ammattikoulunuorille. Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 6.9.2012.

- https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38570/Kaunisto_Suonna.pdf?sequence=1
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kestilä, Laura; Väisänen, Antti; Paananen, Reija; Heino, Tarja & Gissler, Mika 2012. Kodin ulkopuolelle sijoitetut nuorina aikuisina. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. Viitattu 22.10.2013. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100138/YP6_2012_Kestil%C3%A4.pdf?sequence=1
- Korhonen, Saila 2010. Lehtori. Diakonia ammattikorkeakoulu. Pieksämäki. Luento 09/2012.
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Pulkkinen, Minna-Leena 2007. Kehityspsykologia. Matkalla muutokseen. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kylmänen, Petri 2005. Kun kaikki muutkin... Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: Tammi.
- Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta 2010. 698/20.8.2010. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100698>
- Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 25.9.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1>
- Lehtinen, Tiina & Lehtinen, Ismo 2007. Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Leinonen, Maaria 1991. Valitut runot 1980-1990. Helsinki: Kirjapaja.
- Lyytinen, Paula; Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki (toim.) 2008. Näkökulmia kehityspsykologiaan – kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007-2009a. Varhaisnuoruuden kasvu ja kehitys – vanhempi nuoren kasvun tukena. Viitattu 29.8.2013. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/b78d31e1a8068ba4640ab85dced560d1/1377776596/application/pdf/11828253/MLL%20-%20Varhaisnuoruuden%20kasvu%20ja%20kehitys.pdf>
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2007-2009b. Keskinuoruuden kasvu ja kehitys – vanhempi nuoren kasvun tukena. Viitattu 29.8.2013. <http://mll-fi->

bin.directo.fi/@Bin/4bb46d609322dd3cdf5d3ca1f180628d/1377777575/application/pdf/11828266/MLL%20-%20Keskinuoruuden%20kasvu%20ja%20kehitys.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011. Kissa pöydälle – puhu alkoholista nuorten kanssa. Viitattu 25.10.2013. <http://mll-fi->

bin.directo.fi/@Bin/ee078eab72f5b62eabf197a9307a88ed/1382859903/application/pdf/14674605/Kissa_p%C3%B6yd%C3%A4lle_pdf.pdf

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.a Päihteet puheeksi. Viitattu 1.10.2013.

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/murrosian_kynnyksella/paihteet_puheeksi/

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.b. Alkoholien terveysvaikutukset. Viitattu 27.10.2013.

<http://www.mll.fi/nuortennetti/paihteet/alkoholi/terveysvaikutukset/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.c. Alkoholit ja koulunkäynti. Viitattu 27.10.2013.

http://www.mll.fi/nuortennetti/paihteet/alkoholi/alkoholi_ja_koulunkaynti/

Nettinappi 2009-2011. Elämänhallinta. Viitattu 6.9.2013.

<http://www.nettinappi.fi/tietoalue/hyvinvointi/elamanhallinta/>

Niemelä, Raimo; Suokko, Eija; Tuovinen, Riitta; Tuunala, Eliisa & Vuorinen, Risto 2002. Ego, Johdatus psykologiaan. Keuruu: Otava.

Nuorten Koti Poukama i.a.a. Tervetuloa. Viitattu 2.10.2013.

<http://nuortenkotipoukama.com/>

Nuorten Koti Poukama i.a.b. Toimintaperiaatteet ja arvot. Viitattu 2.10.2013.

<http://nuortenkotipoukama.com/9>

Nuorten Koti Poukama i.a.c. Päihdetyö. Viitattu 2.10.2013.

<http://nuortenkotipoukama.com/3>

Nuorten mielenterveystalo i.a. Päihteiden käyttö. Viitattu 1.10.2013.

https://nuoret.mielenterveystalo.fi/nuoriso/mista_apua/t_paihteidenkaytto/?symptom=17

Nyyti ry 2012a. Nuoruudesta aikuisuuteen. Viitattu 29.8.2013.

<https://www.nyyti.fi/tietoa/nuoruudesta-aikuisuuteen/>

Nyyti ry 2012b. Elämänhallinta – henkinen voimavara. Viitattu 6.9.2013.

<https://www.nyyti.fi/tietoa/elamanhallinta/>

- Opetusministeriö 2004. Nuoruus Suomessa. Viitattu 29.8.2013.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_241_nuoruus_suomessa.pdf?lang=fi
- Piirainen, Anu 2013. Nuorten näkemyksiä päihteistä ja päihdepalveluista. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 17.11.2013.
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/55594/Piirainen_Anu.pdf?sequence=1
- Päihdehuoltolaki 1986. 41/17.1.1986. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 25.9.2013.
- Pääskysaari, Jenni 2002. Kompassi – Jennin kirja sinulle. Helsinki: Otava.
- Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä – Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Räty, Päivi 2010. Nuori aikuisuus elämänvaiheena. Viitattu 5.9.2013.
http://www oulu.fi/careerservices/ohjauksen_kehittaminen/Nuori_aikuisuus.pdf
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Viitattu 1.8.2013.
http://www.fsd.uta.fi/fi/julkaisut/motv_pdf/KvaliMOTV.pdf
- Saarto, Ari 2011. Alkoholiperheessä lapsuudessaan eläneet aikuiset. Viitattu 27.10.2013. <http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/252-alkoholiperheessa-lapsuudessaan-elaneet-aikuiset>
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Seitamaa-Hakkarainen, Pirita 2013. Kvalitatiivinen sisällönanalyysi. Viitattu 18.11.2013.
http://www.academia.edu/589363/Kvalitatiivinen_sisallon_analyysi
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012a. Sijaishuoltoa huostaan otetuille. Viitattu 2.10.2013.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/sijaishuolto
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012b. Huostaanotto. Viitattu 2.10.2013.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/huostaanotto

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012c. Lastensuojelu. Viitattu 2.10.2013.

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu

Sosiaali – ja terveysministeriö 2013. Raportteja ja muistioita 2013:16 Nuorten terveys-
tapatutkimus 2013. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977-
2013. Viitattu 23.9.2013. [http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-
/julkaisu/1859221](http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1859221)

Suupohjan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä 2011. Nuoret ja päihteet – Varhaisen
puuttumisen neuvoja. Viitattu 1.10.2013.

[http://www.llky.fi/oppaat/paihdepalveluesitteet/nuoret_ja_paihteet_esite.p
df](http://www.llky.fi/oppaat/paihdepalveluesitteet/nuoret_ja_paihteet_esite.pdf)

Tammi, Tuukka; Aalto, Mauri & Koski-Jännes, Anja (toim.) 2009. Irti päihdeongelmis-
ta. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Taloustutkimus Oy 2013. Kvalitatiivinen tutkimus. Viitattu 1.8.2013.

[http://www.taloustutkimus.fi/tuotteet_ja_palvelut/tiedonkeruuratkaisut_ja_
monitila/kvalitatiivinen_tutkimus/](http://www.taloustutkimus.fi/tuotteet_ja_palvelut/tiedonkeruuratkaisut_ja_monitila/kvalitatiivinen_tutkimus/)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a. Toimintakyvyn arviointi. Viitattu 4.11.2013.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-
kasikirja/tyovalineitat/arviointimenetelmia/toimintakyvyn-arviointi/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen_kasikirja/tyovalineitat/arviointimenetelmia/toimintakyvyn-arviointi/)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2011-2012. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja
mittaaminen väestötutkimuksessa. Viitattu 24.9.2013.

<http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/suositus/18/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012a. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Viitattu

4.11.2013. [http://www.sosiaaliportti.fi/Page/47846d78-7ba4-4934-a12d-
c5fa331fd806.aspx](http://www.sosiaaliportti.fi/Page/47846d78-7ba4-4934-a12d-c5fa331fd806.aspx)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012b. Nuorten tupakointi ja alkoholin käyttö väheni-
vät, muiden päihteiden käyttö lisääntyi 1995–2011. Viitattu 23.9.2013.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tiedote?id=31455

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013a. Päihteiden käytön haitat. Viitattu 27.10.2013.

[http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketti/amis/ehkaiseva_paihdedeto/
haitat](http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopaketti/amis/ehkaiseva_paihdedeto/haitat)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013b. Alkoholinkäytön varhainen aloittaminen altis-
taa myöhemmälle ongelmakäytölle. Viitattu 27.10.2013.

- http://www.thl.fi/fi_FI/web/neuvoa-antavat-fi/alkoholinkayton-varhainen-aloittaminen-altistaa-myohemmalle-ongelmakaytolle
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013c. Sijaishuolto. Viitattu 4.11.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013d. Huostaanotto. Viitattu 4.11.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013e. Avohuolto. Viitattu 4.11.2013.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>
- Thombs, Dennis L. 2006. Introduction to addictive behaviors. Third edition. New York: The Guilford Press.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Viitattu 9.10.2013. <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>
- Vartiainen, Sini 2008. Eväitä elämänhallintaan – Tapaustutkimus ilmaisu-Startin nuorisista Tampereella. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro-gradu –tutkielma. Viitattu 6.9.2013.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80443/gradu03434.pdf?sequence=1>
- Vilkko-Riihelä, Anneli & Laine, Vesa 2012. Mielen maailma 2 kehityspsykologia. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Väestöliitto 2007. Nuoruus on mahdollisuus. Viitattu 29.8.2013.
http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/ammattilaiset/tietopankki/nuoruuden_kehitystehtavat/nuoruus_on_mahdollisuus/
- Willberg, Eeva 2009. Laadullisen aineiston luotettavuus. Viitattu 7.10.2013.
<https://www.jyu.fi/edu/laitokset/eri/opiskelu/opiskelu-info/prosem/laadullinen>

LIITE 1. Teemahaastattelun runko

NUORUUS ELÄMÄNVAIHEENA

- Millaisena koet nuoruuden?
- Mitkä asiat kuuluvat mielestäsi nuoruuteen?
- Kuinka suuri osa sijoitus on ollut nuoruuttasi?
- Kuinka koet sijoituksen vaikuttaneen nuoruutesi?

SUHTAUTUMINEN PÄIHTEISIIN

- Minkä ikäisenä aloitit päihteiden käytön?
- Minkä ikäisenä päihteidenkäyttö muodostui säännölliseksi?
- Mikä sai sinut käyttämään päihteitä?
- Mitä päihteitä pääsääntöisesti käytit?
- Miten itse suhtauduit päihteiden käyttöösi?
- Koitko päihteidenkäytön sinulle ongelmaksi?
- Miten perheesi ja ystäväsi reagoivat, kun aloitit päihteiden käytön?

ELÄMÄNHALLINTA

- Millaisia valmiuksia Poukama on antanut sinulle itsenäiseen elämään?
- Onko suhtautumisesi päihteisiin muuttunut siitä, mitä se oli ennen Poukamaan menoa ja sieltä poistumisen jälkeen?
- Saitko Poukamasta tarpeeksi tukea itsenäisen elämän aloittamiseen?
- Jäitkö kaipaamaan enemmän apua / tukea?
- Parantuiko elämönhallintasi Poukamassa olo aikana?

SIJOITUSAIKA NUORTEN KOTI POUKAMASSA

- Tukiko Poukama päihteidenkäytön kohtuullistamiseen?
- Auttoiko sijoitus sinua hallitsemaan päihteidenkäyttöäsi?
- Vaikuttiko sijoitus päihteidenkäyttötapoihisi?
- Oliko sinulla mielestäsi riittävästi henkilökohtaisia keskusteluja Poukamassa?
- Mitkä ovat mielestäsi Poukaman hyvät puolet?
- Mitä ajattelet olevan Poukaman kehittämishaasteina?
- Huomioiko henkilökunta tarpeeksi sinun toiveitasi ja tarpeitasi?
- Huomioitiinko perhettäsi tarpeeksi sijoituksen aikana?
- Koitko sijoituksen sinulle hyödylliseksi?

LIITE 2 Sisällönanalyysinrunko

Alkuperäinen ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<i>rajojen kokeilu, omien ja muiden rajojen kokeilu kavereiden kanssa hengailu, no päihteet ja muutenkin kaikkien asioiden kokeilu</i>	Nuorten kokemuksia nuoruudesta	Nuoruus elämänvaiheena
<i>Oisin varmaan muuten käyttänyt enemmän päihteitä ja oisin ehkä saattanut siirtyä kovempiin aineisiin</i>	Sijoituksen vaikutus nuoruuteen	
<i>kyllä mulla jäi siinä kahet synttärin niinku, täällä piti juhlia, kaks uuttavuotta, kaks vappua ja kaks juhannusta en päässy esim. ajaa kevarikorttia ja kaikkee tämmöstä Iso osa nuoruutta Jälkeenpäin ajateltuna tää oli ihan hyvä juttu</i>	Nuorten kokemuksia sijoitusajasta osana nuoruutta	
<i>No hyvin pitkälti kaverit, mut olihan se kivaakin Se on hauskaa Kännissä on kiva olla</i>	Päihteidenkäyttöön vaikuttavia tekijöitä	Suhtautuminen päihteisiin
<i>Ei se mun mielestä ollu mulle silleen niinku ongelma, sossujen mielestä se oli enemmän ongelma Asiassa ei ollut mitään parannettavaa</i>	Oma suhtautuminen päihteiden käyttöön	
<i>Äitin kanssa aika rajut riitelyt tai riidat</i>	Läheisten suhtautuminen päihteidenkäyttöön	

<p><i>Päivärytmi</i> <i>Unirytmisi parantu</i> <i>Anto aika paljonki ku mieltii silleen et oisin kotoo lähteny omilleni</i> <i>Omien asioiden hoito parantu</i> <i>Oli pakko ite ruveta harjottelee rahankäyttö, kaupassa käyntiä, pyykinpesua ym.</i></p>	<p>Elämänhallinnan kokeminen</p>	<p>Elämänhallinta</p>
<p><i>No tuli luotettavia aikuisia eteen ja mukava laitos eteen ja hyvä sijoituspaikka</i> <i>Turvallinen olo oli olla täällä</i> <i>No jollekin muulle tää sijoitus ois varmaan ollu vielä tarpeellisempi ku mulle</i></p>	<p>Sijoituksen hyödyt nuorten kokemana</p>	
<p><i>No kyllähän se aika tarpeellinen oli ku sillee, että eihähän sitä ite sillo alkuvaiheessa alkuvaiheessa tietenkään, tottakai sitä ajatteli, että vittu mitä paskaa että en mä tällästä tarvii</i> <i>Oisin lähtenyt vankilaan niinku varmaan jo nuorisovankilaan enne ku täytän 18</i> <i>Jälkeenpäin ajateltuna tää oli ihan hyvä juttu</i></p>	<p>Sijoituksen tarpeellisuus nuorten kokemana</p>	<p>Sijoitus Nuorten Koti Poukamaan</p>
<p><i>No ainakin se pysäytti hetkeks ja anto semmosia uusia näkökulmia</i> <i>Se ajatus on kyllä jäänyt päähän vaikka ei nyt joka päivä toimiskaan sillä tavalla</i> <i>Omasta päästä se on kiinni</i> <i>Kaikki huumeet on jääny pois</i> <i>Alkoholi vähenty kannabis lisäänty</i></p>	<p>Sijoituksen vaikutus päihteiden käyttöön</p>	
<p><i>Oli paljon keskusteluja päihteistä, aika selväks tuli kaikki asiat. Välillä oikeestaan tuntu et sitä tietoa ihan tuputettiin</i> <i>Niin paljon ku halusin</i></p>	<p>Poukamasta saatu tuki</p>	

LIITE 3. Suostumuskaavake

Suostumuskaavake

Suostumus haastattelun käyttämiseen opinnäytetyössä:

Haastattelu kuuluu osaksi Sosionomi (AMK) opinnäytetyötämme. Sitoudumme vaitiolovelvollisuuteen ja haastatteluista tulevaa materiaalia käytämme ainoastaan opinnäytetyöhömme, jonka jälkeen hävitämme saamamme aineiston asianmukaisella tavalla. Haastateltaviemme henkilöllisyys ei tule esille millään tavalla tutkimuksessamme. Luopamme, että teemme opinnäytetyömme sosiaalityön eettisten ohjeiden mukaisesti.

Suostun siihen, että haastatteluni kautta saatua tietoa saa käyttää kyseiseen opinnäytetyöhön.

Aika ja paikka

Haastateltavan allekirjoitus

Haastattelijoiden allekirjoitukset